

HOGYAN SZERKESSZÜK MEG EGY SZENT TISZTELETÉT?

A társadalmi igények, a politika és a megélt vallásosság szerepe
Árpád-házi Margit szentté avatásában¹

A boldoggá és szentté avatásokat az elmúlt évszázadokban szigorú előírások szabályozták és szabályozzák napjainkban is. A kanonizáció tévedhetetlen pápai kijelentés, mellyel a pápa a szentté avatás szertartásában ünnepélyesen kihirdeti valakiről, hogy a mennyországban a megdicsőültek között van, és tiszteletét az egész Egyház számára előírja. A boldoggá avatás ugyanez, csak a kultusz körét korlátozza az Egyház egy kisebb (ország vagy szerzetesrend) területére. A szentté avatásra vonatkozó törvényeket a *Codex Iuris Canonici* (1917) foglalta össze. Annak érdekében, hogy a Rítuskongregáció jobban megfelelhessen a történetkritika követelményeinek, XI. Pius pápa 1930-ban létrehozta a Történeti Szekciót, és rábízta a történeti (emberemlékezetet meghaladó) ügyek tanulmányozását. Ugyanő 1939-ben közzé tette azokat a szabályokat, amelyeket a történeti ügyek rendes lefolytatásánál követni kell.²

Ezek a szabályok voltak érvényben a 20. század első felében, amikor Árpád-házi Boldog Margit szentté avatási eljárását sikerrel lefolytatták. Az egyházi rendelkezések mindig adott történeti, társadalmi és politikai körülmények között valósulnak meg, amelyek hatással vannak az eljárás folyamatára. A tanulmány ezt a folyamatot és társadalmi háttérét elemzi. Azt vizsgálja, hogyan építették fel Margit tiszteletét, hogyan nyerte el 20. századi arcát, azaz hogyan „csináltak meg” egy szentet? Mit talált alakjában fontosnak a kortárs magyar (katolikus) egyház és társadalom?

Margit szentté avatási eljárásának egyik sajátosságát az adja, hogy 670 év után vezetett sikerre. Másik különlegessége pedig, hogy rendkívül gazdag, sokrétű, összetett és teljesnek mondható forrásanyag alapján, sok szempontból tanulmányozható.

1 A kutatást az OTKA NK 81502 pályázata támogatta. A szerző az MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport munkatársa.

2 *Magyar Katolikus Lexikon* (rövidítve KatLex) XIII. kötet 2008. 130-146. – VI. Pál 1969-ben a Rítuskongregáció helyett két új dikasztériumot állított fel. Egyikre az istentisztelet, a másokra a szentek ügyeit bízta. II. János Pál pápa 1983-ban a *Divinus perfectionis magister* apostoli konstitúciójában újra rendezte a boldoggá és szentté avatást, s eltörölve minden e témára vonatkozó korábbi törvényt, megalkotta az eljárás ma hatályos egyházi jogi kereteit.

Források

A forrásanyag különlegessége, hogy teljes mértékben tartalmazza a szentté avatási eljárás előkészítésének dokumentációját. Ezért lehetőséget ad a folyamat megismerésére.³ A levéltári anyag tartalmazza a hivatalos magyar és nem magyar nyelvű levelezéseket, a magánleveleket, az imameghallgatásokról szóló hosszabb-rövidebb beszámolókat, a folyamatot szervező P. Bőle Kornél⁴ OP feljegyzéseit, terveit, a korabeli, elsősorban hazai katolikus újságok és folyóiratok, valamint külföldi újságok cikkeinek kivágásait. Általuk nyomon követhetők a Margittal kapcsolatos történeti, irodalomtörténeti jellegű tudományos kutatások, de a művészeti alkotások is.

Az 1904 és 1944 között vezetett iktatókönyvek kvantitatív kiértékelése jól tükrözi a szentté avatás 20. századi folyamatának hullámlzását.

Évszám	Iktatott írások száma
1904	1
1905-1912	nincs iktatott irat
1913	1
1914	1
1915	1
1916	1
1917	1
1918-1920	nincs iktatott irat
1921	2
1922	2
1923	4
1924	1
1925	10
1916	11
1927	11

³ Vas Megyei Levéltár Szombathelyi Domonkos Rendtörténeti Iratok (a továbbiakban rövidítve: VAML SZDRI XII/c/1-8.) 8 dobozban. A szentté avatási eljárás dokumentációja (1904-1944) a korabeli azonosító számokat viseli. Ennek alapján látható, hogy néhány irat hiányzik. Hiányuk nem teszi lehetővé az elemzést és értékelést, mert az iktató könyvekben (Index) minden iratot gondosan rögzítettek. (Lásd a táblázatot!) A folyamat tehát jól nyomon követhető.

⁴ Bőle Kornél, OP (Várpalota, 1887 – Pannonhalma, 1961) hitszónok, lelki író. 1904-ben lépett be a domonkos rendbe. 1910-ben szentelték pappá. 1950-ig, a szerzetesrendek kommunisták általi feloszlásáig, a budapesti rendházban dolgozott. Művei között fontosak a Boldog Margit tiszteletét elmélyítő, szentté avatását előmozdító kiadványok: *Árpádházi B. Margit*. Budapest, 1923. – *Árpádházi B. Margit szenttéavatási ügye és a legősibb Margit legenda*. Budapest, 1937. – *Árpádházi Szt. Margit szenttéavatási bullája*. Pécs, 1944. – *Árpádházi Szent Margit*. Budapest, 1944. – *Gyöngyvirágok és margaréták Árpádházi Szt. Margit oltárán*. Szerk. Budapest, 1944. – *Gyöngyfüzér. Kis imakönyv Árpádházi Szt. Margit tiszteletére*. Összeáll. Budapest, 1944. – *Szent kilenced Árpádházi Szt. Margit tiszteletére*. Összeáll. Budapest, 1944.

1928	2
1929	20
1930	207
1931	76
1932	67
1933	5
1934	73
1935	17
1936	20
1937	227
1938	316
1939	93
1940	1410
1941	145
1942	341
1943	160
1944	343

Az évenként iktatott iratok számai az eljárási folyamat hullámzását mutatják. A hullámhegyek a magyar katolikus egyház jeles jubileumi éveivel (1930, 1938, 1942, 1943) kapcsolódnak, amelyeknek fontos szerepe volt a szentté avatás folyamatában is.⁵

E levéltári anyag alapján foglalta össze a szentté avatás folyamatát 1944-ben, a szentté avatás ünnepi eseményére P. Bőle Kornél. Könyve mára a forrásbázis fontos eleme lett: az eseményeket a kortárs résztvevő, a posztulátor szemszögéből láttatja.⁶ E hatalmas dokumentáció segít domonkos rendi, magyar katolikus egyházi, illetőleg tágabb egyházpolitikai, politikai összefüggések között is elhelyezni Boldog Margit szentté avatásának eljáráását.⁷

5 1930 – Szent Imre halálának 900. évfordulója, 1938 – Szent István halálának 900. évfordulója és a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Budapesten, 1942 – Szent László szentté avatásának 750. évfordulója, Boldog Margit születésének 700. évfordulója, 1943 – Boldog Margit szentté avatásának éve.

6 BŐLE 1944. Ehhez hasonló korabeli, 1944-es összeállítás Meszlényi Antal püspök könyve, amely a Rómához benyújtott dokumentumok alapján íródott, s amely függelékében számos kérvényt közöl. Meszlényi 1944. A további elemzéshez jól fel lehet használni a jövőben P. Bőle Kornél személyes vonatkozású, feldolgozatlan dokumentumait, ami több tíz levéltári dobozban még áttekintésre vár. (Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Vasvár) Nem foglalkozom az 1944 utáni évek Szent Margit tiszteletével, amit lényegében a kommunizmus/szocializmus egyház- és vallásellenes politikája viszszaszorított. A magyar katolikus egyház 1971-ben szűk körben megemlékezett Szent Margit halálának 700. évfordulójáról.

7 E tanulmányhoz nem kutattam az Esztergomi Primási Levéltár, a Magyar Országos Levéltár különböző (nunciatúra, külügyminisztérium, stb.) fondjait, az MTA BTK Művészettörténeti Kutatóintézet Adattárát, az egykori Műemléki Felügyelőség, a mai Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ archívumát.

Ki volt Árpád-házi Boldog Margit?

Arra a kérdésre, ki volt Boldog Margit, a legrövidebb válasz úgy adható meg: egy szent királylány a 13. században.

Árpád-házi Szent Margit (1242-1271) IV. Béla magyar király és Laszkarisz Mária nyolcadik gyermekeként látta meg a napvilágot (1242. január 27.) a mongol invázió idején (1241-1242) Klissza⁸ várában. Szülei már megszületése előtt a maguk és az ország megszabadulásáért engesztelő áldozatként kolostori életre szánták.⁹ A kis Margit három éves korában Veszprémben került a Szent Katalin kolostorba, ahol mint oblata nevelkedett több arisztokrata leánygyermekkel együtt, a domonkos szerzetesek felügyeletére bízva. Eközben épült már Buda mellett a Nyulak szigetén a Margit végleges otthonának szánt kolostor, ahová 1252-ben átköltözött.¹⁰ Itt élte le életét. Apja házassági terveinek ellenállt.¹¹ Szigorúan aszketikus életformája kimerítette erejét, tönkretette egészségét, és 28 évesen itt halt meg.¹²

Életszentsége megfelelt a kor társadalmi és vallási várakozásainak, eszméinek, a 13. századi új vallásosságnak, ami elindította a premontrai rendet, a Szent Ferenc Rendet és Szent Domokos rendjét.¹³ Ennek meghatározója volt a humanitas Christi (kereszt, passio, Eucharistia).¹⁴

A szentté avatási próbálkozások hét évszázados története

Sírjánál sok csodás gyógyulás, imameghallgatás történt. Ezért 1271-ben testvére, V. István magyar király (1270-1272) kérte X. Gergely pápától (1271-1276) Margit szentté avatását. Az elkészült jegyzőkönyveket 1275-ben küldték el Rómába. Az eljárást megsürgette IV. László király (1271-1290) 1276-ban, a domonkos szerzetesből lett pápánál, V. Incénél (1276), aki az eljárást újraindította. Ennek során született meg Margit első életrajza.¹⁵ A 13. század végén megromlott a Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata. A századfordulón magyar trónutódlási harcok törték ki, ezért az ügy ismét elakadt.¹⁶ Nem járt sikerrel az Anjou Károly Róbert

8 Dalmatia, ma Klis, Horvátország.

9 BÓLE 1937. 17.; KLANICZAY Gábor 1994. 112.

10 KLANICZAY Gábor 1994. 112-113. Ez a mai Margitsziget Budapesten.

11 Házasságokkal megpecsételt szövetségesi politikájában apja, IV. Béla magyar király előbb a lengyel Boleszlavhoz, később a halicsi (Halitsch) Leóhoz, majd a cseh Přemysl Ottokárhoz kívánta hozzáadni feleségül. Helyette testvérei: Jolánta, Konstanca és Kunigunda mentek férjhez. E házassági kapcsolatok később Margit – és más Árpád-házi szentek – tiszteletének terjedését segítették.

12 Regényes életrajza: BÓLE 1944a.; KLANICZAY Gábor 1994. 113.

13 MÁLYUSZ 1933.; MEZEY 1971.; KLANICZAY Gábor 1994. 95-96.

14 MEZEY 1971. 293. A 13. században a kolduló rendi apáca kolostorokat a Flandriából kiinduló vallásos nőmozgalom, a beginizmus szelleme ihlette, amely az önként vállalt szegénység mellett a vallásos megigazulás egyik eszközének a cselekvő, másokon segítő munkás életet tekintette. Bálint 1977. 157.

15 BÓLE 1937. 4.; LOVAS 1916.; SALACZ 1940.; KLANICZAY Tibor 1994.; KLANICZAY Gábor 2000. 314-318.

16 BÓLE 1937. 5.

(1308-1342) sem. A 14. század közepén a domonkos rendi generális kérése a jegyzőkönyvekből megszületett Margit legendája.¹⁷

A domonkos rendi pápai követ 1409-ben búcsút engedélyezett a Margit sírjához látogatónak. Ez az oklevél már „boldognak” nevezi Margitot. Ugyancsak boldognak mondta őt Thomas de Vio Cajetanus domonkos rendi bíboros 1523-ban.¹⁸ Mátyás király (1458-1490) levelet írt II. Pius pápának (1458-1464) a szentté avatás érdekében, ám az ügy a pápa halála miatt megint elakadt.¹⁹ A 15. századból van utalás a II. Pius által engedélyezett zsolozsmára, amit a magyar domonkos kolostorokban halála napján tiszteletére imádkoztak.²⁰

A mohácsi csata után (1526) a középkori Magyar Királyság szétesett, középső részét az oszmán birodalom hódította meg. A Margit-szigeti kolostorból menekülni kényszerültek a domonkos rendi apácák. Magukkal vitték Nagyszombatba Margit ereklyéit is.²¹

A Szentszékhez fordult a szentté avatás érdekében 1672-ben I. Lipót magyar király (1657-1705) és felesége Margit²², ám ekkor már a nemzetközi (egyház)politika figyelmét a török kiűzése Magyarországról kötötte le. A domonkos rend is több ízben (1717, 1725, 1777) sürgette a szentté avatási eljárás újraindítását és lezárását.²³

Margit ereklyéi Nagyszombatból a pozsonyi²⁴ klarisszákhoz kerültek. Tisztelete újraéledt: közbenjárására ismét betegek gyógyultak meg. 1713-ban pestis dúlt Pozsonyban és környékén. A lakosok kérésére ünnepélyesen körülhordozták Margit ereklyéit a város utcáin, mire a járvány hamarosan megszűnt.²⁵ Az ereklyékből került a klarissza apácák Margit tiszteletére 1714-ben Budán felépített kápolnájába is. II. József magyar király (1780-1790) 1782-ben feloszlatta a klarisszák kolostorát. Az arany ereklyetartókat beolvastották, a csontok egy részét elégették.²⁶ Az ereklyék egy része Batthyány Ignác erdélyi püspök birtokába került, aki nagy tisztelője volt Árpád-házi Boldog Margitnak. Az ereklyék birtoklására hivatkozva Batthyány 1789. július 28-án kelt apostoli iratban misemondási és a zsolozsmázási engedélyt nyert VI. Pius pápától (1775-1799) az erdélyi egyházmegye számára, hogy Margit ünnepét megülhesse. Ezt az engedélyt 1804-ben „per extensionem” (kiterjesztés révén) megkapta Szent Domokos Rendje és a többi magyarországi egyházmegye is.²⁷ Ezek Margit hivatalos és nyilvános tiszteletének első jelei Magyarországon.

17 BÖLE 1937. 5. A Margit-legendákkal többen foglalkoztak: LOVAS 1916.; BAROS 1927.; KLANICZAY TIBOR – KLANICZAY GÁBOR 1994.; KLANICZAY GÁBOR 2004.; DEÁK 2005.

18 BÖLE 1944a. 158-159.

19 BÖLE 1937. 6.

20 BÖLE 1937. 6-7. Mind a „boldog” megnevezés, mind a saját zsolozsma (officium) fontos ismérve a tiszteletnek.

21 Ma Trnava, Szlovákia. KIRÁLY 1971. 300-305.

22 A névazonosság miatt is történt mindez. Margit Terézia (1651-1673) IV. Fülöp spanyol király lánya, 1666-ban lett Lipót felesége.

23 BÖLE 1937. 8.

24 Pozsony, Preßburg, ma Bratislava, Szlovákia.

25 BÖLE 1944a. 162., KIRÁLY 1971. 303.

26 KIRÁLY 1971. 304.

27 BÖLE 1937. 8.

Margit csontereklyéinek maradékát és vezeklő övét a pozsonyi Erzsébet apácák 1855-ben Scitovszky János bíboros, esztergomi érseknek²⁸ adományozták. Az ereklyéből kapott a pannonhalmi bencés templom és 1922-ben a budapesti domonkos rendi templom.²⁹

A 19-20. század fordulóján – a kiinduló helyzet

A 19. század utolsó harmadában a katolikus egyház Magyarországon defenzívába szorult. A nemzeti liberális gondolkodás térfoglalása nyomán a katolikus egyház háttérbe kényszerült a társadalmi életben és a politikában. Az állami életben, a közigazgatásban, de a kulturális és tudományos életben is felerősödtek a katolikus vallás és egyház ellenes felfogások. Az egyház mind a népoktatási, mind a felekezetek egyenjogúsításáról, mind pedig a vegyes házasságokról szóló törvény elfogadásával pozíciókat veszített. Ez indította a katolikusokat arra, hogy politikai síkon szervezkedjenek. 1895-ben megalakult a katolikus párt, a Néppárt, amely már az 1906-os parlamenti választásokon bejutott az ország házába.³⁰ A párt megteremtette sajtóját: 1896-ban az Alkotmány című újságot, amit 1900-tól egy olcsóbb népszerűség, az *Új Lap* követett.³¹

Az iparosodás révén óriási lélekszámúvá duzzadt Budapesten megkezdődött a plébániai élet újjászervezése, új plébániák alapítása, új templomok építése.³² A megújulás a világiak fokozottabb bevonását jelentette a katolikus élet minden területén. Sorra alakultak a különböző katolikus egyesületek. Mind komolyabb szerepet játszott a tudományos életben a *Szent István Társulat*.³³ 1903-ban alapították a *Regnum Marianum Egyesületet*, amely folyóirataival, működésével a modern diákpasztoráció új útjait nyitotta meg. Sorra alakultak a Mária-kongregációk, s létrejött ezek országos központja is, az ún. *Kongregációs Otthon*.³⁴ A kongregációk és más katolikus mozgalmak fontos szerepet játszottak a katolikus fiatalok megszervezésében, így Boldog Margit szentté avatásának előkészítésében is. 1900-ban, a magyar kereszténység kilencszázados ünnepén elindult az országos katolikus nagygyűlések sorozata. A szervezést az *Országos Katolikus Szövetség*³⁵ végezte.

28 Scitovszky János (Béla, 1785-Esztergom, 1866): hercegprímás-érsek, bíboros. Apja szlovák falusi tanító. 1809-ben szentelték pappá. 1827-től roznányói megyés püspök. 1849-ben esztergomi érsekké nevezték ki.

29 BÖLE 1944a 163. A magyar honfoglalás ezredik évfordulóján, 1896-ban Budapesten kiállították a Rotschildok tulajdonában lévő Szent Margit ereklyeoltárt. BÖLE 1944a 170.

30 SZILAS 1982. 120-123.

31 DEZSÉNYI 1943. 217.; DERSI 1973. 35-47.; HERMANN 1973. 470.; SZÁNTÓ II. 1985. 506. *Új Lap*, Budapest, 1901. okt. 15. – 1944. máj. 20. politikai napilap. Megjelenik hetente hétszer. Kiadó a Magyarországi Katolikus Egyesületek Országos Szövetsége, 1907. XI. 7-től az Új Lap Rt.

32 HERMANN 1973. 495-496.; SZÁNTÓ II. 1985. 502-503.

33 SZILAS 1982. 124.

34 SZILAS 1982. 124-126.

35 *Országos Katolikus Szövetség*, a *Magyarországi Katolikus Egyesületek Országos Szövetsége*ből alakult 1908-ban Budapesten, a VIII. katolikus nagygyűlésen. Célja katolikus egyesületek, intézmények és mozgalmak kezdeményezése, fenntartása és irányítása a magyar társadalom katolikus szellemének ébrentartására. 1932-ben szerepét, helyiségeit és apparátusát átvette az akkor alakult *Actio Catholica*. 1949-ben föloszlatták.

A gyűlések védnöke a prímás és a püspöki kar volt. A résztvevők fontos közéleti kérdésekben nyilvánítottak véleményt. E körből nőtt ki 1907-től a keresztény szocialista mozgalom.³⁶

Az első világháború, a polgári (1918), majd a kommunista forradalom (1919), az ország nagy részének megszállása (1918-1919), majd a megszállt területek leszakítása a Trianoni békediktátummal (1920) szétzilálta Magyarország közigazgatását, gazdasági életét, a társadalom kereteit és a lakosság lelki állapotát. A katolikus egyház sem volt kivétel: a békediktátum teljes egyházmegyéket csatolt el Magyarországtól, másokat az országhatár megfelelt.³⁷ A hagyományos keretek szétesésének körülményei között nagy szükség volt a társadalmi kohézió megerősítésére, így a különböző (vallási) mozgalmakhoz kötődő közösségek kialakítására.³⁸ Ehhez minden szükséges eszközt igénybe vettek. Így építettek a magyar szentek tiszteletére is, ami a múltban a katolicizmus nemzetek-fölöttiségében összefogta a társadalom egészét, ugyanakkor megjelenítette a vallás politikai integráló szerepét is.³⁹ E mozgalmak tagjainak szüksége volt példaképekre. Ezért e példaképek kiválasztásának társadalmi alapját jelentették. Így született újjá az igény ezekben az évtizedekben Boldog Margit szentté avatási eljárásának újraindítása és sikeres lezárására.

Az irodalomtudomány és az irodalom Margit feléledő tiszteletéért

A kibontakozó Margit-kultusz jeleként Habsburg József főherceg 1905-ben a Margit-szigeti domonkos kolostor romjainál kápolnát építtetett. Ehhez kapcsolódva társadalmi összefogás is formálódott: a kápolnában felállítandó oltár felépítéséhez magánszemélyek adakozásra szólították fel mind a tizenkét, Szent Margit pártfogásába ajánlott Mária-kongregációt.⁴⁰ 1922-ben e kápolnához szervezték a budapesti leányok zarándoklatát.

A Margit-legenda irodalomtörténeti elemzése a domonkos rendi apáca emléket már a századfordulón is felszínen tartotta, legalább is az irodalomtudomány és az egyház szintjén. 1896-ban megjelent Margit szentté avatási pörének anyaga.⁴¹ Ezt követte a magyar szentek legendáinak kiadása.⁴² Boldog Margit életének tudományos feldolgozásáért a legtöbbet és leghosszabb időn keresztül Lovas Elemér bencés paptanár tette.⁴³ A történészek elhelyezték Árpád-házi Boldog Margit

36 HERMANN 1973. 502-5504. Ez erősen épített az 1891-es *Rerum Novarum* kezdetű szociális enciklikára.

37 SZÁNTÓ II. 1985. 579.

38 McGUIRE 1997. 186-191.

39 McGUIRE 1997. 187.

40 Vas Megyei Levéltár Szombathelyi Domonkos Rendi iratok (a továbbiakban VAML SZDRI) 1/1913.

41 Fraknói Vilmos (Úrmény, Nyitra vm., 1843-Budapest, 1924) választott püspök, történetíró től. A legendák kutatását vázlatosan összefoglalja DEÁK 2007.

42 HORVÁTH CYRILL 1908.

43 LOVAS 1916.; LOVAS 1939.

alakját a 13. század szellemi áramlataiban.⁴⁴ Az irodalomtörténészek pedig Margit stigmatizációjával foglalkozó ún. nápolyi legendát elemezték.⁴⁵ Bőle Kornél 1937-ben fedezte fel egy Bolognában őrzött kódexben a Margit legenda latin nyelvű változatát, amit valószínűleg gyóntatója, Marcellus írt, s amit *legenda vetus*-ként ismerünk.⁴⁶ Évtizedeken keresztül a legendák kiadása, történeti és irodalmi elemzése jelentette a legfontosabb (tudományos) vonulatot Boldog Margit kutatásával kapcsolatban. Közreadták a legendákat, Margit életrajzát felnőtteknek és gyerekeknek szóló népszerű feldolgozásban,⁴⁷ még ponyvanyomtatványon is.⁴⁸

Az 1915-1916-ban, valamint az 1921-ben és 1923-ban a Margitszigeten végzett ásatások ébren tartották a figyelmet Boldog Margit személye iránt,⁴⁹ jóllehet sírját csak 1937-ben találták meg.⁵⁰

A legendák tudományos elemzése mellett a szépirodalom volt a másik fontos vonulat, ami szélesebb társadalmi rétegek felé közvetítette a 13. századi királynőről szóló ismereteket és az érdeklődést fenntartotta. Költők, regényírók, drámaírók fordultak Margit alakjához. Alakját romantikus történet szemlélettel a 13. század magyar-kun-mongol (tatár) konfliktusait megjelenítő keretei közé helyezték.⁵¹ A versek és regények némelyike a keresztény erényeket hősi fokon gyakorló királynő idealizált alakját rajzolta meg.⁵² A 19-20. századforduló legnagyobb magyar költője, Ady Endre, Kelet és Nyugat mentalitását ütközteti a *Szent Margit legendája* című versében, s Margit alakjához egy reménytelen szerelmet társít.

Az első nagy formátumú regényt Margit életéről Gárdonyi Géza írta 1908-ban, *Isten rabjai* címmel. A regényben idealizálta Margit életét, amit gyermekkorától haláláig követhetjük nyomon. Egy „szent élet” szépségét állítja a magyar történelmi nőalakok romantikus pantheonjába. Az elbeszélés, egy plátói szerelem történetével együtt egyfajta naiv, szakralizált-historizált népmese.⁵³ Az első, 1908-ban megjelent kritikák mégis elmarasztalóak voltak a regény „nagyon is földhöz tapadó alakjai” miatt.⁵⁴

44 MÁLYUSZ 1933.

45 Koltay-Kastner Jenő (Magyardiószeg, 1892 – Szeged, 1985) irodalomtörténész, filológus, történész, akadémikus. A 20. századi magyar italianisztika jeles képviselője, az olasz–magyar irodalom- és művelődéstörténeti kapcsolatok tudósa. – Banfi Florio (= Holik Flóris László, Holik-Barabás Gyula, Nyíregyháza 1899 – Róma, 1967) irodalom- és művelődéstörténész, tanár. – Klaniczay Tibor (Budapest, 1923 – Budapest, 1992) irodalomtörténész. KASTNER 1929.; BANFI 1940.; KLANICZAY Tibor 1994.

46 BŐLE 1937.

47 Tarczai György: *Szent Margit legendás könyve*. Budapest, 1904.; Tarczai György: *Margit legendák*. Budapest, Szent István Társulat, é.n. Tarczai György a művészettörténész Divald Kornél (1872-1931) írói álneve volt. Divald Kornél/Tarczai György élete utolsó nagy munkáját az Árpád-ház szentjeinek szentelte, amelyben művészettörténeti és szépírói erényeit is érvényesítette. Tarczai 1930. – A szerzők között papok is felbukkannak: Zaymus Gyula: *Egetjáró királynő*. Homok, 1930.; Blaskó Mária: *Magyar Glória*. Budapest, 1930.

48 Lásd: N. SZABÓ – ZOMBORI 2010. a 215. és 1008. nyomtatvány.

49 BŐLE 1944. 30.

50 Margit síremlékéről, lehetséges rekonstrukciójáról lásd még: HORVÁTH 1944.

51 VÁRADI Antal: *Szent Margit asszony*. Szomorújáték három felvonásban. Budapest. Kiadja a M. Tud. Akadémia, 1907.

52 TARCZAI 1930. 137.

53 GÁRDONYI Géza: *Isten rabjai*. Budapest, 1908. RÓNAY 1971. 316-317.

54 RÓNAY 1971. 318.

Több amatőr írásmű is készült az évtizedek alatt, némelyik egészen sikeresnek bizonyult.⁵⁵ Versek, énekek születtek és jelentek meg egyházi lapokban Margit emlékéről, vagy maradtak még néhány évig kéziratban, s a szentté avatási folyamatban csak később jelentek meg.⁵⁶ Ezek ugyan csak szűk társadalmi rétegekhez, az alsó és felső középosztályhoz jutottak el, fontos szerepük volt Margit emlékének megőrzésében.

Margit szentté avatásának 20. századi folyamata elindul

1921 karácsonyán 110 szombathelyi leány, aláírásával szentesített levélben kérényezte a domonkos rendnél Boldog Margit szentté avatását, és javasolta, hogy a Szent Margit-szigeten betegápolással foglalkozó zárdát létesítsenek és tiltakozik az oda tervezett „játékbarlang” ellen.⁵⁷ Ezután P. Bőle Kornél OP az 1923. év őszién megtartott Katolikus Nagygyűlésen határozati javaslatot nyújtott be Margit szentté avatását illetően.⁵⁸ Javaslatja így szólt: „A katolikus Nagygyűlés kimondja, hogy Árpádházi Bold. Margitnak, mint a magyar katolikus leányok eszményképének és védőjének kultuszát fontosnak és minél szélesebb körben terjesztendőnek véli s egyúttal az ő szenttéavatásának szorgalmazását nemzeti kötelességnek tartja s ezért felkéri a magyar szent Domonkos-rendet, tegye meg ezirányban a szükséges előkészítő munkákat és javaslatokat.”⁵⁹

Több magánszemély ugyancsak levélben kérte a szentté avatás elindítását.⁶⁰ Mindezek a levelek a domonkos rendhez, P. Bőle Kornélhoz futottak be, akit egyre többen alkalmasnak tartottak a szentté avatás folyamatának hazai mozgósítására. 1925-1926-ban Liszka Árpád ügyvéd számos korábbi kezdeményezésről tájékoztatta a domonkos szerzetest. 1926-ban kész akciótervvel állt elő Szent Margit tiszteletének terjesztésére:

1. Országos központ alapítása a hercegprímás és az összes megyés püspök részvételével,
2. Bőle Kornél könyvének kiadása, illusztrált és népszerű változatban,
3. jeles szobrászokkal, festőkkel megörökíttetni Margit életének egyes eseményeit, levelező lapokat, kis szentképeket kiadni, hogy „legyen minden magyar lány szobájában kép, szobor, könyv”, ami Margit lelkiségét ismerteti,
4. a nyomtatványok árusításából befolyó pénzből templomot építeni a Margit-szigeten,
5. a Thököly úti domonkos templom egyik falán Margit életének megörökítése,

55 VML SZDRI XII/c/1. 1/1914. *Árpádházi Boldog Margit*. Történelmi színmű, négy felvonásban, egy előjátékkal. A pécsi „Notre Dame” zárdából kapott kézirat alapján átdolgozta: L. M. Viola nővér (Sorella) Budapesten, 1914.; VAML SZDRI XII/c/1. 1/1916. *Magyar leányok, magyar virágok. Szt. Margit ünnepén*. Allegória egy felvonásban, körtáncsal és énekekkel. Írta: Sorella (L. M. Viola nővér) 1916, Svábhegyen.

56 VML SZDRI XII/c/1. 1/1921.

57 VML SZDRI XII/c/1. 1/1922. Ekkor már a szigeten működik az ún. gyógyszálló.

58 Bőle 1944. 30.

59 VML SZDRI XII/c/1. 2/1923. Bőle 1944. 30.

60 VML SZDRI XII/c/1. 1/1925 egy postai tisztviselőnő, 2/1925. egyetemi hallgató, 5/1925 ügyvéd.

6. a Margitsziget mellett fekvő Lipótvárosban domonkos rendi apácázárda, leánynevelő intézet, templom, pantheon és temetkezőhely kialakítása,
7. bevonandók a színdarabok és a film is,
8. ezeket az akciókat a megszállt területekre is ki kell terjeszteni.⁶¹

Tanulságos ez a stratégiai terv. Jól mutatja, hogy értelmiségi körben hogyan képzeltek egy szent kultuszának kialakítását, a tisztelet megszervezését: a katolikus püspöki konferencia vezetésével, (domonkos) szerzetesnők közreműködésével, a korabeli médiumok igénybe vételével (népszerűsítő olvasmányok, sokszorosított kisgrafikai alkotások, képeslapok, köztereken látható alkotások, színház és film). Az akció célja volt egy központi kultuszhely, egyáltalán kultuszhely kialakítása a margitszigeti romoknál. A kultusznál ugyanis mindig fontos az emlékezet helyhez kötése, ezáltal a tér mindenkori jelenébe hozása.⁶²

A kezdeményezések számai mindinkább Bőle Kornél kezében futottak össze. A kőszegi Szent domonkos-rendi apácák és Tanítónők Kongregációjának kérésére a *Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége*, röviden a *Katolikus Nőszövetség*⁶³ 1926 őszén felajánlotta P. Bőle Kornélnak, illetőleg rajta keresztül a domonkos rendnek, hogy szívesen közreműködik Boldog Margit szentté avatási ügyében.⁶⁴ Ez hatalmas társadalmi támogatást jelentett, hiszen a Katolikus Nőszövetségnek 166 szervezetben mintegy 20.000 tagja volt akkor.⁶⁵ A Nőszövetség egyúttal kérelmet intézett a magyar katolikus püspöki karhoz, hogy az mielőbb kérje a Szentszéknél az ügy befejezését. Csernoch János⁶⁶ bíboros hercegprímás jóindulatúan fogadta a kérést, imára buzdítva az országot új csodák kiesdeklarációjáért.⁶⁷ A Katolikus 1927. évi kongresszusán egész napi programot szerveztek az ügy népszerűsítése érdekében. Országos ima- és szentáldozási akciót kezdeményeztek, hogy milliányi áldozóval ériék el a nagy célt. Az akcióról és az annak

61 VML SZDRI XII/c/1. 4/1926. Megszállt területek = a korabeli szóhasználat szerint a trianoni békediktátumban más országok (Románia, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Ausztria) uralma alá került egykori magyar területek.

62 ASSMANN 1999. 38-39.

63 Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége, Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége, Budapest, 1918-1949: a hazai katolikus nőegyesületek összefogásának központi szervezete. Alapszabályai szerint célja a katolikus nőszövetségek közötti kapcsolat megteremtése és ápolása. 1936 körül az Actio Catholica női szervezete lett. 1949-ben Kádár János belügyminiszter fölözlatla, javait elkobozta.

64 Szent Domonkos Rendje 1938-ban vált külön az osztrák rendtartománytól. Első tartományfőnöke P. Badalik Bertalan volt. Badalik Bertalan Sándor, OP (Hódmezővásárhely, 1890-Budapest, 1965): megyéspüspök. 1908-ban lépett a domonkos rendbe, 1914-ben szentelték pappá. 1934-38 között az osztrák-magyar rendtartomány főnöke. 1949 veszprémi megyés püspök. 1957-ben Hejcére internáltak. Hódmezővásárhelyen temették el.

65 VML SZDRI XII/c/1. 11/1926. Gróf Zichy Rafaelné levele Bőle Kornélhoz.

66 Csernoch János (Szakolca, 1852 - Esztergom, 1927) hercegprímás-érsek, bíboros. 1874-ben szentelték pappá. 1908-ban csanádi megyés püspökké nevezték ki, 1911-ben kalocsai, 1912-ben esztergomi érsek, 1914-ben bíboros lett.

67 BőLE 1937. 8.

során bekövetkezett imameghallgatásokról a *Katholikus Nők Lapja*⁶⁸ „Árpádházi Boldog Margit akció” címmel rendszeresen beszámolt.⁶⁹

A Nőszövetséghez az első szentmise és szentáldozás felajánlás a *Házi alkalmazottak Mária Kongregációjától* (Budapest) érkezett 1927-ben: 500 szentmise és 350 áldozás.⁷⁰ Majd sorra érkeztek az ország egész területéről a felajánlások. A Katholikus Nőszövetség már 1927-ben könyvet, szentképeket adott ki Boldog Margitról, s azokat terjesztette. Országszerte támogatta a lányok körében a Szent Margit leánykörök alapítását.⁷¹

P. Angelicus Töffler, domonkos rendi tartományfőnök⁷² 1929 decemberében, a magyar katolikus püspöki kar nevében pedig Serédi Jusztinián,⁷³ az új esztergomi érsek 1930 márciusában hivatalosan megbízta P. Bőle Kornélt az előkészítő munkák irányításával.⁷⁴

Bőle Kornél számtalan előkészítő tárgyalást, kiterjedt levelezést folytatott, rengeteg előadást tartott. Lényegében mindenhová elment, ahová hívták. 1930 januárjában Mikes János szombathelyi püspöknek beszámolt az első év végzett munkájáról. A lényegét két gondolatban foglalta össze: 1. kultuszterjesztés itthon, 2. eljárás ügyekben tájékozódás és intézkedés Rómában.⁷⁵

Nézzük, mi történt ezen a két téren!

1. Az itthoni kultuszterjesztésben más rendek, világi munkatársak, az egyházi és a katolikus szellemiségű világi sajtó sokat segített. Háttérnek ott voltak a férfi és női domonkos kolostorok.

A kultuszteremtéshez nagymértékben hozzájárultak a püspöki körlevelek. Példának Hanauer István⁷⁶ váci püspök által kibocsátott körlevelet hozom. Megírása előtt a püspök háttéranyagot kért a hazai posztulátortól, P. Bőle Kornél OP atyától.⁷⁷ Ő meg is adta szempontjait, mit tartalmazzon a körlevél: a papok és a hívek ismerjék Boldog Margit életét; tudassák a püspökkel, van-e ábrázolása, ereklyéje az adott templomban; ha van, vonják be a kultuszba, gyűjtsanak gyertyát előtte; a hívek papjaik vezetésével zarándokoljanak el a Margitsziget-

68 *A Katholikus Nők Lapja*, Budapest, 1926. jan.-1933. dec. nőmozgalmi folyóirat. Megjelent július-augusztus kivételével minden hó elején, 16 oldalon, összesen 82 szám. Laptulajdonos a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége.

69 BŐLE 1944. 31.

70 Index 1927. B. Margit napján. Az aláírók foglalkozási megoszlása: állami altiszt 2, előrajzoló 1, főlíronó 1, fővárosi óvónő 1, háztartásbeli 29, háztartási alkalmazott 5, hivatalnoknő 1, iparművész 1, irodakisasszony 1, iskolanővérek 1, joghallgató 1, magánzó 7, napszámosnő 1, paptanár 1, piarista 1, posta csomagoló 1, posta távbeszélő kezelő 8, segédmunkás 1, szabónő 1, székesfővárosi nyugdíjas 1, szentferencendi áldozópap 1, szobalány 1, takarítónő 3, tanárjelölt 1, tanárnő 1, tanuló 16, varrónő 4. Inkább az alsó középosztály.

71 VML SZDRI XII/c/1. 6/1927.

72 P. Angelicus Töffler OP a közös osztrák-magyar domonkos rendtartomány főnöke 1926-1930.

73 Serédi Jusztinián György, OSB (Deáki, 1884 - Esztergom, 1945) érsek, hercegprímás, bíboros. 1908-ban szentelték pappá. 1927-ben esztergomi érsek, bíboros. Kánonjogász.

74 VML SZDRI XII.5/c/1. 126/1930.

75 VML SZDRI XII.5/c/1. 1/1930.

76 Hanauer Árpád István (Pápa, 1869 – Vác, 1942) író, püspök. 1892-ben pappá szentelték, 1919-től váci püspök.

77 VML SZDRI XII.5/c/1. 53/1930.

re; az egyházközségek követeljük a szigeti romok megmentését; és adakozzanak a szentté avatás költségeire.⁷⁸ Bőle szempontjai tehát a helyi kultuszteremtésre, a helyi kultusz történetére, és az elindult szentté avatási folyamat támogatására szólítottak fel. Szerepe e szempontok kidolgozásában azt is jelzi, hogy a legfontosabb ügyek mindinkább és kizárólagosan a domonkos rendtartománynál és Bőle Kornélnál futottak össze.

Tovább folyt a tudományos munka is. Két vonalon elsősorban: a Margit legendák közzététele és elemzése terén, valamint párhuzamosan folytak a margitszigeti ásatások. Mindkettőnek lendületet adott, hogy a katolikus egyház és az ország készült 1942-re, Margit születésének 700. évfordulójára.

A margitszigeti ásatások során 1937-ben találták meg Margit sírját. Az előkerült márvány töredékekből Horváth Henrik megállapította, hogy sajátos síremlékről van szó, amiben a művészi eklektizmus (francia, német, olasz) formaelemei felfedezhetők, mégis a kor magyar művészetének kiváló emléke maradt.⁷⁹ Ám ennél fontosabb volt, hogy megteremtődött a tisztelet helyhez kötésének feltétele, Margit kultuszhelye révén az állandó jelenlét, a *praesentia* valósult meg.⁸⁰

A magyarországi kultuszteremtés fontos összetevője volt, hogy a kérvényezőök körét kiterjesztették a középosztálybelieken túl a döntéshozók, politikusok teljes körére, és az egyházi hierarchiára is. Ennek következtében a magyar püspöki kar nemzeti ügynek tekintette Margit szentté avatásának gondolatát. A szentté avatás folyamatának későbbi időszakában, az 1930-as évek végén, Bőle Kornél kérvényeket íratott a magyar társadalom meghatározó személyiségeivel és intézményeivel Boldog Margit szentté avatása érdekében az illetékes vatikáni kongregációhoz, illetőleg közvetlenül a pápához.

1939. június 7-én jótékony célú színjátékokat tartottak a Margitszigeten. Jó példája volt ez annak a törekvésnek, hogy a főúri osztályt bekapcsolják Margit kultuszának ápolásába és terjesztésébe. Különlegessége ennek az eseménynek, hogy a színdarabokat – a kormányzóné, Horthy Miklósné védnöksége alatt – főrangú asszonyok és férfiak játszották. A műsor első részében részleteket adtak elő Újházy György *Szent Margit legendájából*.⁸¹

1933-ban a domonkos rend generálisa, Martin Gillet⁸² járt Budapesten. A szentté avatási ügyről tárgyalt nemcsak rendtársaival, hanem a hercegprímással és a magyar kormánykörökkel is. 1936-ban látogatását megismételte, az eljárást levélben is sürgette.⁸³ Közben Habsburg József főherceg is figyelmébe ajánlotta az ügyet Pacelli bíboros-államtitkárnak, a későbbi XII. Pius pápának.⁸⁴ Pacelli államtitkár ajánlotta azt, hogy a magyarok XI. Piustól kérvényezzék Margit *equipollente kanonizációját*. Ezt végül maga Pacelli tette meg, miután XII. Pius néven pápává vá-

78 VML SZDRI XII.5/c/1. 55/1930.

79 HORVÁTH 1944. 30-31. A síremlék rekonstrukciós rajzát az ásató régész, Lux Kálmán készítette el: HORVÁTH 1944. 13-16. kép.

80 BROWN 1993. 113-133. Lásd még: Assmann 1999. 38-39.

81 Programfüzet, *Szent Margitszigeti jótékonycélú színjátékok 1939. június 7-én*. A szerző tulajdonában.

82 Martin Gillet OP (1875-1951) 1927-től a francia tartomány főnöke, később általános rendi generális.

83 MESZLÉNYI 1944. 225.

84 MESZLÉNYI 1944. 225.

lasztották.⁸⁵ Ugyanezt ajánlotta Benedetto Lenzetti, a domonkos rend postulator-generálisa is.

Az ügy előmozdítása érdekében az 1930-as évek végén támogató levelet írt a Szentszéknek a budapesti apostoli nuncius, Angelo Rotta.⁸⁶ Csaknem minden magyar püspök külön kérvényben fordult a Szentatyához. Nemcsak a korabeli országból, hanem a „megszállott területekről” is írtak: káptalanok, papi szemináriumok és nagyon sok plébános. Nem maradtak el a szerzetesrendek sem: Badalik Bertalan, a magyar domonkos rendtartomány provinciálisa, a pannonhalmi bencés főapát, a ciszterci apát, a premontrei prépost, s külön a férfi és női szerzetesrendek és kongregációk. Számos katolikus egyesület is elküldte kérvényét Rómába.⁸⁷

Habsburg Ottó főherceg a szentté avatást kérelmező levelében azt írta, hogy a magyar királyok és a nép Margitot mindig szentnek tartották és tisztelték. De szentként tisztelik Itáliában és Spanyolországban is.⁸⁸

A szervezésbe 1937-től bekapcsolódott az *Actio Catholica* is.⁸⁹ S ettől az évtől kezdődik egy határozott, tervszerű folyamat, aminek révén az ország politikai vezetőit is az ügy mögé állították. Ez a támogatás az 1940-es évek elejére teljesedett ki.⁹⁰ Külön levelet írt Horthy Miklósné, a kormányzó felesége, számos miniszter, több megyei főispán, sok polgármester, egyetemi tanár és miniszterelnökök is.⁹¹ Az ország politikai vezetése mellett a legfontosabb tudományos körök (pl. Magyar Tudományos Akadémia, egyetemek) vezetői, valamint városok polgármesterei is levelekben kérték Rómától Boldog Margit szentté avatását.⁹²

Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus nagyon jó lehetőséget adott a magyar katolikus egyháznak arra, hogy Margit életszentségére felhívja a világ minden részéből ide sereglett főpapok figyelmét. Közülük többen még Budapestről, mások hazatérésük után fordultak levélben a Szentatyához, támogatva Boldog Margit szentté avatásának ügyét. A kérelmezők között négy bíboros, három nuncius, 18 érsek, 57 püspök, 3 apostolis delegátus szerepelt a világ minden tájáról. Némelyiküket még XI. Pius, más részüket pedig utóda, az Eucharisztikus Kongresszuson pápai legátusként szereplő Eugenio Pacelli bíboros, XII. Pius pápa kapta kézhez.⁹³

85 Történeti ügyekben egyszerűsített eljárás.

86 Angelo Rotta (1872-1965) 1930-1945 között apostoli nuncius Magyarországon. A szovjet hatóságok utasították ki Magyarországról.

87 MESZLÉNYI 1944. 226-227.

88 MESZLÉNYI 1944. 192.

89 Vezetőinek kérvényét ugyancsak Böle fogalmazta meg. 1937. II. 18.

90 Index 1937. VI. 13. Horthyné bevonása, a református Horthy Miklós a maga kérvényét 1938. nyarán írta meg. Index 1938. VII. 13. Lásd még: Böle 1944. 33-42.

91 MESZLÉNYI 1944. 227-228. 1938-ból őrzí a dokumentációs anyag Böle levélfogalmazványát, amit Horthy Miklós kormányzó és Imrédy Béla miniszterelnök számára írt.

92 P. Böle Kornél készítette el különböző nyelveken (latin, olasz, francia, német) az egyes notabilitások számára a levéljavaslatokat, kérvényeket, posztulációkat, amelyeket azok többnyire elfogadtak, megírtak, és elküldtek a Vatikánba. VML SZDRI. BM. XII.5/c/1. 108/1938.

93 MESZLÉNYI 1944. 228. Pl. Adeodatus J. Piazza bíboros-pátriárka Velence, Alexander Kokowski bíboros-érsek Varsó, Johannes Casado apostoli vikárius Thai-Binh, Augustin F. Leynaud érsek Algír, John Cicognani apostoli delegátus Washington, Martin Gillet OP generális Róma.

2. A római, de egyáltalán a külföldi tájékozódások több szálon futottak. Egyrészt a szentté avatás adminisztrációs vonalán,⁹⁴ másrészt mind Olaszországban, mind pedig más európai országban történészek, rendtörténészek, irodalom- és művészettörténészek keresték és tárták fel Margit középkori és kora újkori tiszteletének emlékeit a legendákban, s a képzőművészetek területén.

Pater Bóle Kornél több ízben is Rómába utazott, ahol a vatikáni és más rendi levéltárakban kutatott Margit korábbi szentté avatási eljárásainak emlékei után. Így találta meg 1932-ben az 1642. évi peranyagot.⁹⁵ Egyúttal pedig folyamatosan tájékozódott - domonkos rendi vonalon keresztül is – a szentté avatás aktuális és sürgető kérdéseiben. Ezekről rendszeresen tájékoztatta nemcsak rendi előljáróit,⁹⁶ hanem Serédi Jusztinián esztergomi érseket,⁹⁷ és egyúttal instruálta is őket.

1937 júniusában Rómában, a Szertartások Kongregációjában, Serédi Jusztinián benyújtotta a magyar püspöki kar, az előkelő magyar személyiségek és intézmények Margit szentté avatása érdekében írott kérvényeit. Ugyanakkor kinevezte Benedetto Lenzetti OP atyát postulator generalisnak. 1937 novemberében Bóle Kornél magyar megbízottként átnyújtotta a hivatalos iratokat és okmánygyűjteményt Rómában.⁹⁸ Ettől kezdve rendszeressé válik a levelezés a két posztulator között.

A hazai és külföldi sajtó a szentté avatásról

Margit ismertségének és tiszteletének növeléséhez, a szentté avatási eljárással és a kultusszal kapcsolatos hírek mind szélesebb körben való terjesztéséhez a domonkos rend felhasználta a korabeli propaganda minden lehetséges eszközét.

Különösen a katolikus szellemiségű napilapok tűntek ki a Margittal kapcsolatos hírek közlésében. Ilyen volt a konzervatív keresztény-nemzeti irányultságú *Nemzeti Újság*.⁹⁹ Ennek 1929. szeptember 8-i számában tették közzé, hogy mozgalom indult Boldog Margit kanonizációjáért.¹⁰⁰ Rendszeresen közölt Margittal kapcsolatos írásokat a Budapesten megjelenő *Katholikus Nők Lapja* folyóirat, a Magyar Katholikus Nőegyesületek Országos Szövetségének lapja.¹⁰¹

Erősen kötődött a domonkosokhoz a *Rózsafűzér Királynéja* című folyóirat. Boldog Margit, a domonkos apáca tiszteletének és életének bemutatása szintén a folyóirat domonkos jellegéhez tartozott. A szegedi domonkos nővérek

⁹⁴ E ponton lesz majd fontos a jövőben a Külügyminisztérium, a magyarországi nunciatura és az esztergomi érsek levelezésének áttekintése.

⁹⁵ VML SZDRI XII.5/c/1. 52/1932. amelyről újságcikkben is beszámolt a *Nemzeti Újság* 1932. augusztus 2-i számában.

⁹⁶ Például a tartományfőnököt tájékoztatja a kanonizációs ügy állásáról VML SZDRI XII.5/c/1. 46/1932.

⁹⁷ VML SZDRI XII.5/c/1. 44/1932.

⁹⁸ BÓLE 1944a 174., VML SZDRI XII.5/c/1. 13/1937.

⁹⁹ A katolikus sajtóról összefoglalóan lásd: DEZSÉNYI 1943.; DERSI 1973.

¹⁰⁰ Index 1929. szept. 8.

¹⁰¹ Megjelent július-augusztus kivételével minden hó elején, 16 oldalon, összesen 82 számban.

buzgólkodásából 1942. január 19-én indult el a *Boldog Margit* című havi folyóirat.¹⁰² Célja a szentté avatás támogatása, a szent tiszteletének népszerűsítése volt. A két és fél évig élő folyóirat, az 1944-es csonka évben *Szent Margit* címmel és budapesti szerkesztésben, katolikus összefogásból született. Vezércikkírói közé megnyerték a bíboros hercegprímást, Serédi Jusztiniánt, Glattfelder Gyula¹⁰³ csanádi püspököt, több szerzetest és egyházmegyés papot. Három írással szerepel benne Bálint Sándor, a folklorisztika szegedi egyetemi magántanára is.¹⁰⁴ Néhány számban olvasói leveleket közöltek, és olvashatjuk a szentté avatás céljára felajánlást tevő hívek névsorát. E közlések propaganda ereje nyilvánvaló.

A központi sajtó híreit gyakran átvették a helyi plébániai újságok is. Maga Bőle Kornél is gyakran írt a vidéki katolikus lapokba, a Margittal kapcsolatos ismereteket az egész országban terjesztette. Példának csak 1940-ből említem a *Katholikus Élet* (Szolnok), a *Katholikus Figyelő* (Debrecen), a *Győri Katolikus Tudósító* (Győr), a *Veszprémi Hírlap* (Veszprém) című újságokat.¹⁰⁵

A nyomtatott sajtó mellett az 1920-as évek végétől hatékonyak bizonyultak P. Bőle rendszeresen megtartott rádióelőadásai, amelyeknek szövege nyomtatásban is napvilágot látott, illetőleg sokan kérték levélben is tőle.¹⁰⁶

Bőle Kornél dokumentációjába kigyűjtötte a külföldi újságokban Margit szentté avatási eljárásáról megjelent cikkeket is. Közöttük szerepelnek olasz (*La Tribuna*, *Osservatore Romano*¹⁰⁷), osztrák (*Reichspost*¹⁰⁸) és amerikai magyar lapok (pl. *Egyetértés*¹⁰⁹). Bőle Kornél Badalik Bertalan rendtársával együtt kétszer járt missziós körúton az Amerikai Egyesült Államokban, az ott élő magyarok között: 1927-28-ban és 1932-33-ban.¹¹⁰ Útjuk sikeréről tanúskodik, hogy a levéltári dokumentációban számos levél olvasható Amerikából. Az ottani magyarok anyagilag is támogatták a szentté avatási eljárást.

102 BŐLE 1944. 48.

103 Glattfelder Gyula (Budapest, 1874-Szeged, 1943) érsek. 1896-ban szentelték pappá. 1911-től csanádi megyés püspök. 1923-ban a megszálló román hatóságok kiutasították Temesvárról, Szegedre költözött. Sírja a szegedi dómban.

104 Bálint Sándor (Szeged, 1904-Budapest, 1980) 1947-1966 között a szegedi néprajzi tanszékvezető egyetemi tanára. A szocializmus alatt, 1950-1956 között, eltiltották az oktatástól. 1966-ban kényesernyugdíjazták. A magyar vallási néprajz legnagyobb alakja. 2004-ben elindult boldoggá avatási eljárása. BARNA 2012.

105 *Katholikus Élet* XVI. évf. Szolnok 1940. június hó 6. szám: Szeressük és tiszteljük Árpádházi Boldog Margitot! P. Bőle Kornél OP VML SZDRI XII/5/c/1. 913/1940; *Katholikus Figyelő*, Debrecen 1940. június: Árpádházi Boldog Margit szenttéavatásáért!; *Veszprémi Hírlap* XVIII. évf. 22. szám 1940. június 2.: Katolikus Női Nap Veszprémben VML SZDRI XII/5/c/1. 970/1940; *Győri Katolikus Tudósító* 1940. VI. VML SZDRI XII/5/c/1. 661/1940.

106 Ezek leírt anyaga mind megtalálható P. Bőle Kornél hagyatékában. Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Vasvár. Pl. Index 1942. IV. 9.

107 VML SZDRI XII/5/c/1. 40/1938.

108 VML SZDRI XII/5/c/1. Reichspost 1937. VI. 20. Frauenecke. Ein segnenreiches Leben. Kostbares Geschenk an die Katholiken Ungarns. - Die Reichspost (1894-1938) osztrák napilap volt, amit annak idején Ausztria-Magyarország katolikus népe számára Bécsben adtak ki, s ami elsősorban a katolikus olvasók felé fordult.

109 *Egyetértés*. A connecticuti magyar egyházak és egyletek hivatalos lapja. 1940. május 17. XXVI. évf.

110 MÁTÉ 2007.; MÁTÉ 2011. 116-124.

A horvát rózsafüzér társulati folyóirat, a *Gospina Krunica*¹¹¹ híreiben ritkán szerepel Magyarország. Az 1938-as évfolyam foglalkozik a budapesti Eucharisztikus Kongresszussal, s ugyanitt olvasható egy hosszú, Szent Margitról szóló cikk.¹¹²

A lengyel *Róza duchowna* című folyóirat 1930-tól rendszeresen közölt híreket a magyar domonkosok életéről Soror Dominika (Irena Bechowska) lengyel apácától, aki fényképet kért Margit ábrázolásairól, a szigeti kolostorromokról, a budapesti domonkos templomról. Ő fordította le lengyel nyelvre Bőle Kornél Boldog Margitról írott könyvét 1931-ben.¹¹³ A könyvet német nyelvre is lefordították.¹¹⁴ A szentté avatás után, 1943-ban pedig a jeles középkorász történész, Gábrriel Asztrik OPraem megírta Árpád-házi Szent Margit életéről szóló könyvét, amit kiadtak magyarul, németül, franciául és olaszul is.¹¹⁵

A szépirodalom megerősítő szerepe

Az 1930-1940-es évekre beért a Margitról szóló regényirodalom hatása. A 19-20. századforduló irodalmában még „báj, holdfény, romantika” lengi körül, illetve fedi el Margit alakját. A 19. századvég romantikus, dekoratív érzelmesség szintjén megjelenő vallásosság szentről alkotott felfogása ez. Egy szentnek a kor fölfogása szerint szépnek kell lenni, és kétszeresen szépnek, ha Margithoz vagy Erzsébethez hasonlóan, királylány. A kor illetlennek találta, hogy Margitnak a legendákban elég naturalisztikus módon lefestett vezeklését a valóságnak megfelelően adja vissza. Szépíteni illet. Ez igaz Gárdonyi Géza 1907-ben megjelent *Isten rabjai* című regényére. Ez a stilizáltság abban a korban mégis a legtöbbet jelentette. A korabeli kritika némely cikke még így is megbotráncozott a hősnő földhöz ragadt alakján.¹¹⁶ A 20. század elejének tudományos kutatása ugyanis még nem vizsgálta a 13. század vallásosságának képét, így az elég idegenül állott a kor embere előtt. Gárdonyi regényéből 1942-ben, Margit születésének 700. évfordulóján filmet forgattak.¹¹⁷

Amikor intenzívebbre fordult a szentté avatási eljárás az 1920-as évek végén, akkor jelent meg Krúdy Gyula: *Szent Margit* című, biedermeier hangulatú kisregénye, amiben a 20. század elején játszódó cselekményhez idézi a Margitsziget megszentelt világát, történelmi levegőjét. De felhasználja a kibontakozó

111 A zágrábi Horvát Nemzeti Könyvtárban a *Gospina Krunica* című folyóiratnak megtaláltam az 1, 4, 14-19, 21-26. számát. Ezekből az évfolyamokból csak az 1-14. megjelenése esett a közös országhoz tartozás időszakára.

112 Eugen Kornfeind: Blažena Margareta djevica, reda Sv. Dominika, kčerka kralja Bele IV. In: *Kalendar Gospine Krunica*. VI. Zagreb, 1939. 45-48.

113 VML SZDRI XII.5/c/1. 167/1930., VML SZDRI XII.5/c/1. 16/1931.

114 A fordító Párducz Mary. VML SZDRI XII.5/c/1. 171/1930.

115 Gábrriel Asztrik László, OPraem (Pécs, 1907-Notre Dame, IN, USA 2005) irodalom- és egyháztörténész. – 1931-ben pappá szentelték. 1947: kivándorolt, 1952-63: az indianai Notre Dame Egyetemen a középkori műveltség tanszékvezető tanára. 1956: a londoni királyi történelmi társaság tagja. 1966: az amerikai középkori akadémia tagja. 1971: a bajor tudományos akadémia levelező tagja. 1982: Szent Mihály arkangyalról nevezett margitszigeti címzetes prépost.

116 RÓNAY 1971. 316-319.

117 Rendező: Pacséry Ágoston.

Margit-kultusz új elemeit, mint például a májusi leányzarándoklatokat. „Szent Margit tanítá meg újra imádkozni a magyar nőket. Míg atyja a magyar férfiakban ébreszté fel az új honalapítás, az új honfoglalás virtusait.”¹¹⁸ Ebben fogalmazta meg az író a Margit-tisztelet korabeli szerepét.

Az 1930-as évekre azonban, amikor Kodolányi János *Boldog Margit* című regényét megírta, már sok minden tisztázódott. A történészek bemutatták a középkori vallásosság gótikusnak nevezett áramlatát, aminek a terjesztői a ferencesek és a domonkosok voltak.¹¹⁹ Ami Gárdonyinak a század elején még kuriózum volt, az Kodolányi János számára már természetes lett. Kodolányi nem idealizál, hanem a kolostor életének vezeklő világát mutatja be – hitt a legendákban megrajzolt képnek. Margit, a vezeklő (*penitens*), a szegénység lázadója. Ám királyi származása elleni tiltakozás nála nem az általános korszellem megnyilatkozása, hanem az evangéliumi szegénység tudatos vállalása.¹²⁰ Az átlag magyar olvasó Kodolányi János *Boldog Margit* című regénye, egy történelmi trilógia egyik kötete révén ismeri legjobban a 13. század, a tatárjárás eseményeit és Szent Margit életét.

1927-ben egy tanítónő, Nagy Ilona jelentkezett P. Bőle Kornélnál, egy Duna menti kisvárosból, Dunaföldvárról, hogy *Muhi virága* címmel színdarabot írt Boldog Margit életéről.¹²¹ A darab 1929-es bemutatása sikeres volt, az elkövetkező években Budapesten és az ország sok más településén is előadták.

Margit életének példája bátorítólag hatott a II. világháború idején. A kanonizációt ünneplő rendezvénysorozat egyik 1944-es alkalmára Salkaházi Sára¹²² misztériumdrámát írt *Fény és illat* címmel, amelyet a Dolgozó Leányok Szent József-napi díszgyűlésén – vagyis március 19-én – a mai Erkel Színházban adtak *volna* elő Budapesten. A korabeli viszonyokra jellemző, hogy az estet indító ünnepi szónoklatok és zeneszámok elhangzása után a hatóságok berekesztették az összejövetelt, így a bemutató elmaradt. A német megszállás első napján Szent Margit alakját a nemzeti szocializmussal szembeszegülő ellenállás történelmi szimbólumaként értelmezték, a dráma bemutatását ezért tiltotta be a hatalom.¹²³

¹¹⁸ Krúdy Gyula: *Szent Margit*. Budapest, 1927. Beszédés a könyv ajánlása: *Meggyógyulásomért térdelve ajánlom e könyvemet Szent Margitnak 1927. Nagyboldogasszony napján*. K.Gy. A Margit-szigeti gyógyszálló és a szigeti Margit-kultusz összefonódásának vizsgálata még jövőbeni feladat lesz!

¹¹⁹ MÁLYUSZ 1933.

¹²⁰ RÓNAY 1971. 319. A regényt archaizáló nyelve nem teszi könnyű olvasmánnyá. Rónay György szerint Kodolányi János nem tudott behatolni azokba a magasságokba, „ahol a lélek tanúk nélküli párbeszéde folyik Istennel (...) Ez azonban természetes: a szentség mint a lélek természetfölötti kapcsolata Istennel (...) nem regénytár.” RÓNAY 1971. 319.

¹²¹ VML SZDRI XII/c/1. 9/1927., 8, 9, 10/1929. E színdarabnak, ami P. Bőle Kornél segítségével később megjelent, önálló története van a szentté avatás hosszú folyamatában. Az ország számos pontján bemutatták az elkövetkező években. A helyi sajtó mindenütt bőségesen hírt adott az előadásokról. VML SZDRI. BM. XII.5/c/1. 8/1929. 1929. nov. 11.

¹²² Boldog Salkaházi Sára (Kassa, 1899 – Budapest, 1944) vértanú, a Szociális Testvérek Társasága nővére (Societas Sororum Socialium), sok magyarországi zsidó megmentője a német megszállás és a nyilas uralom idején, 1944. december 27-én zsidókkal együtt a Dunába lőtték. XVI. Benedek pápa 2006-ban boldoggá avatta.

¹²³ RÓNAY 1971. 319.

Az építő- és képzőművészet szerepe a szentté avatási folyamatban és Margit tiszteletében

Egy szent élő kultuszának kézzelfogható jele, amikor tiszteletére templomokat és kápolnákat dedikálnak, vagy róla különböző intézményeket neveznek el. Az 1920-1930-as években a szentté avatási eljárás kiteljesedésének éveiben erre többször sor került. Templomokat és oltárokat emeltek tiszteletére, meglévő vagy új templomokban elhelyezték képét, szobrát, az őt ábrázoló üvegablakokat.

1938-ban komolyan felmerült, hogy Budapest II. kerületét Boldog Margit városnak nevezzék el, de a tervet végül elvetették.¹²⁴ Ez a városrész szomszédos a Margitszigettel, amely nevét 1809-ben kapta.¹²⁵ 1872 és 1876 között megépült a budapesti Margit híd is. 1894-ben a Margit hídtól a mai Széll Kálmán térig terjedő szakaszt Árpád-házi Boldog Margitról Margit körútnak nevezték el.¹²⁶ Azaz a 19. század végére több közterület is megkapta Margit nevét.

A Budapest főváros által adományozott telken (ma Lehel tér) 1931-ben indult el az Boldog Margit templom építése, és 1933-ban Serédi Jusztinián hercegprímás már fel is szentelte. A neoromán stílusú templom oltárára Árpád-házi Boldog Margit képe került.¹²⁷ Szintén neoromán stílusban, 1931-re fejeződött be a szegedi Fogadalmi templom építése is. Ennek egyik nyugati üvegablaka Boldog Margitot ábrázolja.¹²⁸ A pálosok magyarországi visszatérése alkalmából a Gellért-hegy oldalában elkészült sziklatemplomban 1934-ban Árpád-házi Szent Margit oltárt avattak.¹²⁹

1920 szeptemberében indult el az oktatás az Isteni Megváltó Leányai (Sorores a Divino Redemptore) budapesti Szent Margit Leánygimnáziumában. Az intézet neobarokk stílusú épületét 1932 októberében adták át rendeltetésének.¹³⁰ A székesfehérvári Árpád-házi Boldog Margit Gimnázium épülete ugyanekkor, 1931-32-ben épült. Itt állították fel 1938-ban Bory Jenő Árpád-házi Boldog Margitot ábrázoló, márványból készített szobrát.¹³¹

A szentté avatási eljárás alkalmat és lehetőséget nyújtott tehát arra, hogy a kanonizációs eljárásban a képzőművészetek is szerepet kapjanak.¹³² De arra is,

124 Index 1938. VII. 14.

125 A Margitszigetet korábban a Nyulak szigetének is hívták. Latin elnevezése *Insula leporum* volt.

126 1945-ben a Margit körút nevet az egykor itt lévő fogházról Mártírok útja névre változtatták, s csak 1992-ben kapta vissza Margit körút nevét.

127 Színes Elemér képe, VML SZDRI XII.5/c/1. 1/1933.

128 Róth Miksa alkotása VML SZDRI XII.5/c/1. 274/1938. Róth Miksa levele Bóle Kornélhoz. Az üvegablakokra vonatkozó adatokat Zakariás János nem gyűjtötte össze. Lásd: ZAKARIÁS 2007.

129 VML SZDRI XII.5/c/1. 634/1934.

130 <http://www.szmh.hu/> (letöltés 2013. január 3.)

131 VML SZDRI XII.5/c/1. 25/1938. Az alkotás a szocializmus évtizedei alatt a székesfehérvári szeminárium templom oltárának mellékszobra volt, ma ismét eredeti helyén áll.

132 A szentté avatáshoz kapcsolódó, két világháború között keletkezett képzőművészeti alkotásokat, a rájuk vonatkozó lehetséges forrásokat Zakariás János foglalta össze. ZAKARIÁS 2007.

hogyan Boldog Margit ábrázolásait mind Magyarországon, mind pedig Európa szerte összegyűjtésük.¹³³

A magyar szentek ábrázolásait a megyés püspökök és intézmények pályázatokkal ösztönözték. A magyar szentek jubileumi éveiben (1930, 1938, 1943) pedig tematikus kiállítások biztosítottak teret az Árpád-házi szentekről készült alkotásoknak.¹³⁴ A Nemzeti Szalon 1942-ben Egyházművészeti Kiállításon adott alkalmat a művek bemutatására.¹³⁵

Boldog Margit 14. századtól a 20. századi hazai¹³⁶ és külföldi¹³⁷ ábrázolásaiból, a szentté avatási eljárás kapcsán keletkezett modern alkotásokból kirajzolódik a szent ikonográfiája: domonkos rendi öltözetben, keresztet vagy feszületet, könyvet tart, olykor szüzessége jeléül liliumot, királyi származására és szenvedésére pedig a korona utal. Köpenyén gyakran csillagok láthatók. Némely ábrázoláson a feje fölött látható lángnyelv Szentlélektől megszállottságára utalva, egyik legendáján alapul.¹³⁸

Meg kell említeni a korszak elismert magyar egyházművészeinek, Kontuly Bélának Szent Margit seccóját a budapesti domonkos templomból. A szentté avatásra megrendelt monumentális falkép a neobarokk konzervatív kívánalmainak felelt meg.¹³⁹ A korszak legjobban elkülöníthető Szent Margit-ábrázolásait Feszty Masa festményei alkotják. A művésznő számtalan képen örökölte meg Szent Margitot a szentté avatáskor, amelyek közül többet kis szentképen is terjesztettek. Képei közül népszerűvé vált a Margitszigeti Szent Mihály kápolna oltárképe, amelyen az elsötétített Budapest fölött ábrázolja a szentet: a légítamadásoktól rettegő fővárosiaknak kívánt oltalmat és menedéket, reményt nyújtani.¹⁴⁰ A bélyeggrafika is élt a lehetőséggel, Szent Margit bélyegeg kerültek forgalomba.

Margit tisztelete a megélt vallásosságban

1930. január 16-án a budapest-újlaki esperes-plébános megadta a misézési engedélyt P. Bőle Kornélnak a margitszigeti kolostorromoknál.¹⁴¹ Ezzel elindult egy hosszú folyamat, amit csak a világháború, majd pedig a kommunista/szocialista

133 Ennek részletes bemutatására nincs lehetőség. Nagyon fontosak az itáliai emlékek, amelyek már a 14. századtól kezdve ábrázolják Boldog Margit alakját. Egy részletesebb magyarországi áttekintéshez lásd: NÉMETHY 1884.; JAJCZAY 1944.; JAJCZAY 1971. 310-311. – a második világháború után pedig WEHLI 1986.; SZILÁRDFY 2001. VML SZDRI XII.5/c/1. 180/1930.

134 Például 1938. június 4-19. között székesfehérvári művészeti napokat rendeztek. A katalógus szerint a kiállított alkotások között volt Z. Hadzsy Olga: *Boldog Margit temperája* és Weil Erzsébet: *Boldog Margit rézkarca*.

135 ZAKARIÁS 2007. 321.

136 E művészek egy részéről és alkotásaikról áttekintést adott ZAKARIÁS 2007. 325-326. és JAJCZAY 1971.

137 Külföldi ábrázolások: Bőle 1944a. Ikonográfiájához lásd: JAJCZAY é.n. (1944), MESZLÉNYI 1944. 199-205., Szilárdfy 1974. Szilárdfy a korábbi szakirodalom alapján felsorolja a szent jelesebb régi és új magyarországi és külföldi ábrázolásait is.

138 SZILÁRDFY 1974.

139 ZAKARIÁS 2007. 325.

140 ZAKARIÁS 2007. 324-325.

141 Index 1931. jan. 16.

évtizedek szakítottak meg.¹⁴² 1930 tavaszán a Katolikus Nőszövetség felkarolta a Margitszigetre vezetett leányzarándoklatokat, amelyek legnagyobb hatású propagálói, s éveken keresztül leglátványosabb akciói lettek az ügynek.¹⁴³ Az első leányzarándoklatot még 1916. május 29-én P. Bőle Kornél vezette a szigetre, míg annak 1917-ben a domonkos harmadrendiek voltak résztvevői.¹⁴⁴ E sok ezer fős megmozdulásnak, amin a budapestiek mellett vidéki leányiskolások is részt vettek, minden évben nagy volt a sajtóvisszhangja. Plakátjai megjelentek a fővárosban és megmozgatták a leányiskolák diákjait, nevelőit. A Nemzeti Újság 1930. május 31-én „15.000 leány demonstrált a Szent Margitszigeten Boldog Margit szentté avatása mellett” címmel jelentetett meg beszámolót.¹⁴⁵ A résztvevők emléklapot kaptak.¹⁴⁶ 1942. május 17-én, Margit születésének 700. jubileumi évében, a nagyszabású Országos Leányzarándoklat vonult fényes ünnepi külsőségek között a Margitszigetre, ahol főpapi misén vett részt.¹⁴⁷

A tisztelet terjesztésének hatékony eszköze volt imafüzetek és kis szentképek nyomtatása. Bőle Kornél 1930-ban elkészítette Boldog Margit litániáját.¹⁴⁸ 1940-ben a váci egyházmegyei hatóság engedélyével szent kilenced imádsága jelent meg ismeretlen szerzőtől. Két kalocsai iskolanővér 1943-ban kifejezetten gyermekek számára írt és rajzolt Szent Margit életét és erényeit bemutató képsorozatot. 1943-ban a székesfehérvári egyházmegye jelentetett meg egy Boldog Margit kis szentképet, egy fohászt Boldog Margit engesztelő érdemeinek felajánlásáról. A tisztelet terjesztésében mind nagyobb részt vállaló Actio Catholica pedig 1943-ban füzetben jelentette meg Árpád-házi Szent Margit ájtosságát.¹⁴⁹

A magyar szentévek: 1930 – Szent Imre-év, 1938 – Szent István-év, 1942 – Boldog Margit születésének 700. évfordulója

Az 1930-1940-es évek több fontos évfordulót hoztak a magyar katolikus egyház, a magyar társadalom számára. 1930-ban emlékeztek Szent Imre herceg, első szent királyunk, István fia halálának 900 éves évfordulójára. A fiatal korában vadászbalesetben elhunyt királyfi, Szent Imre, a két világháború között a magyar ifjúság egyik példaképe volt az engedelmisségben és a tisztaság megtartásában. A „liliomos királyfi” alakjához jól illeszthetőnek tűnt a szintén fiatal korában elhunyt, a férjhezmenetelt önszántából elutasító „liliomos királylány”,¹⁵⁰ Bol-

¹⁴² 1979. január 18-án Paskai László esztergomi érsek újra elindította. Azóta január végén mindig megtartják a szigeti romoknál a szentmisét Szent Margit emlékére. Újraindításában valószínűleg közrejátszott 1971, Margit halálának 700 éves jubileuma is.

¹⁴³ Index 1930. máj. 19.

¹⁴⁴ BŐLE 1944. 28-29.

¹⁴⁵ Index 1930. máj. 31.

¹⁴⁶ Index 1930. 194. sz.

¹⁴⁷ BŐLE 1944. 52.

¹⁴⁸ VML SZDRI XII.5/c/1. 57/1930.

¹⁴⁹ Imalapok és füzetek sajtógyűjteményemben.

¹⁵⁰ A lilium a szüzesség jelképe. A liliomos jelző mindkét szent idealizált és stilizált voltát mutatja.

dog Margit személye, akivel így a magyar leányifjúság is példaképet, mennyei közbenjárót nyerhetett.

Bár sokakban erős vágy élt arra vonatkozóan, hogy a Szent Imre-évet és Boldog Margit szentté avatását összekapcsolják,¹⁵¹ ehhez azonban túl későn ébredt fel a magyar katolikus társadalom. Lehetőség sem volt az eljárás előkészítésére.

Margit szentté avatásának sikertelensége miatt a Szent Imre év után lanyhult az aktivitás a társadalomban. Ezt látjuk a szentté avatás iratait iktató indexben is. 1936-ig csaknem teljesen elfogytak a beérkező levelek. Egyedül a domonkos rend dolgozott a háttérben, készülve a következő jubileumi évre, 1938-ra, amikor Szent István első magyar király halálának 900. évfordulójára emlékezett Magyarország.

A Szent István-év és a hozzá kapcsolódó Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Boldog Margit szentté avatásának igényét felerősítette. Az ügyben megjelent a nemzeti büszkeség gondolata is: az Árpád-háznak legyen egy újabb szentje. A nemzeti gondolat pedig általában is fontos volt abban az időben, hiszen az 1938-tól fokozatosan és részben felszabadultak az ország első világháború után elveszített területei: 1938-ban visszakerült Magyarországhoz a Csehszlovákiához csatolt Felső-Magyarország abszolút magyar többségű déli része, 1939-ben Kárpátalja, 1940-ben Észak-Erdély, majd 1941 tavaszán a Jugoszláviához csatolt déli területek egy része. Mindez felerősítette a magyar nemzeti szentek tiszteletét is. Hiszen Margit a „katolikus magyar hazaszeretnek vértanúja”.¹⁵²

Ahogy a mongol invázió után, akkor is újjá kellett szervezni az országot. Ám előbb az embereknek kell megváltozni: megújulni, vezetelni, imádkozni a „mindenható Istenhez és esedezve kérni a szenteknek hathatós közbenjárását”.¹⁵³ Ebben a törekvésben pedig a „kicsiny”, de „hősies” Magyarországnak példaképekre volt szüksége. Az időszerű példaképet pedig Margit személyében találták meg. Felerősödött Magyarország Európa védőpajzsa aktualizált gondolata: „Tatórok, törökök, bolsevizmus ellen kényszerűségből ragadott [fegyvert] hazánk és öntestével védte meg Európát. [Történelme során] nemcsak hősokeket adott a hazának, hanem szenteket is az Egyháznak.”¹⁵⁴ A püspöki és papi buzdító beszédekben Margit alakja ezért a „biztatás”, a „nemzeti önérték”, a „fölséges példakép”, a „szent leány”, az „önmegtagadás” és „szeretet”, „misztikus” példája, „élete áldozat a hazáért”, alakján keresztül egy „szent család”, az Árpádok családja jelenik meg, de tágabban „a magyarok nagy szent családja, sőt körülötte egy egész szent ország” is.

Margit szentté avatása azonban 1938-ban is elmaradt, de az ügy ekkor már nemzetközi méretűvé nőtt.¹⁵⁵

151 BÓLE 1944a 29-30, 32, 51. Index 1930. jan. 4.

152 BÓLE 1944a 248.

153 BÓLE 1944. 342.

154 BÓLE 1944. 353.

155 SZÁNTÓ II. 1985. 591-592.

Boldog Margit születésének 700. évét 1942-ben ünnepélyes keretek között misével nyitották meg Margitszigeten.¹⁵⁶ Az év folyamán az egész országban tartották Boldog Margit ünnepségeket.¹⁵⁷ Az egyház és az ügyben érdekeltek remélték, hogy a korábbi években hiába várt kanonizáció végre bekövetkezik. Ez a szervezőmunka megerősödését vonta magával: megszorodtak az imaakciók, nőtt a jelentett imameghallgatások száma. A szétküldött aláírási íveket most már az egész ország területéről szép számmal küldték vissza, az 1938-1941 között felszabadult területekről, de még külföldről is. 1941-ben különösen az iskolás gyerekek jeleskedtek.¹⁵⁸ Az összegyűlt kérvényeket, a szentáldozásokat, szentmiséket felajánló aláírási éveket összesítették, díszesen beköttették és 1943. május 15-én elküldték Rómába.¹⁵⁹

Az imaakciók révén a szervezőknek sikerült megérinteni és átfogni az egész magyar társadalmat, annak minden rétegét. Legkönnyebben az iskolásokat, a különböző szerzetesrendekhez kötődő vallási egyesületeket, főleg a középiskolákban és egyetemeken működő Margit-köröket,¹⁶⁰ a Katolikus Nőszövetség révén a középosztálybeli nőket, a domonkos rendhez kötődő Credo Egyesületen keresztül a férfiakat, a vallási folyóiratokon (*Rózsafüzér Királynéja*, *Boldog Margit*) keresztül a katolikus társadalom legszélesebb rétegeit, a keresztény (katolikus) szellemű újságokon (*Új Nemzet*, *Magyarság*, stb.) pedig a társadalom nem-katolikus rétegeit is elérhették.

A férfi és női szerzetesrendek legtöbbje örömmel csatlakozott az akcióhoz. E széles tömegek alkották a „népet”, míg P. Bőle Kornél személyesen járt el az ország vezető intézményeinél (egyetemek, akadémia, kormány). Így érte el, hogy az 1940-es évek elejére valóban azt lehetett mondani, és aláírt ívekkel igazolni, hogy a magyar társadalom minden rétege óhajtja a szentté avatást.

Imameghallgatások, csodás gyógyulások

A tisztelet és a tisztelt személy hatékonyságának jelzői az imameghallgatások. Jelzésükkel már az 1920-as évektől találkozunk a levelezési anyagban. Ezeket 1942-ben kigyűjtötte és szelektálta Bőle Kornél.¹⁶¹ Közöttük találhatók betegségből gyógyulások, mindennapi élet köznapi gondjaiban érzett segítség, és rendkívüli esetekben rögzített közbeavatkozások, megtérések, lelki gyógyulások. Néhány rendkívüli gyógyulást orvosok erősítenek meg. A levélírók között többségben nők, asszonyok vannak, kisebb számban férfiak. Fialatok az érettségi sikeréért, mások elveszett imakönyv megtalálásért kérik Margit közbenjárását. A gazda-

¹⁵⁶ Index 1942. I. 25.

¹⁵⁷ Index 1942. IV. 28. Az *Egri Katolikus Tudósító* V. 1. számában az országos ünnepségekről számolt be.

¹⁵⁸ BőLE 1944. 46-47.

¹⁵⁹ SZDRI. BM. XII.5/c/1. 4/1927.

¹⁶⁰ Néhány példa: *Katolikus Egyetemi és Főiskolai Nőhallgatók Szent Margit Köre*, 1904-1948. KatLex XII. 2007. 896-897.; Dunakeszin 1926-ban alakították az *Árpád-házi Szent Margit Leánykört*, a *Miskolci Úrleányok Árpád-házi Boldog Margitról nevezett Mária Kongregációja* 1930-ban alakult, a kassai (ma Košice, Szlovákia) *Rózsafüzér Főtársulat* 1944-ben szervezte meg *Szent Margit leányszakosztályát*.

¹⁶¹ VML SZDRI. BM. XII.5/c/7. *Mirabilia* 1929-1933, 1933-1940.

sági világválság idején (1929-1933) többen Margit segítségének tulajdonították azt, hogy álláshoz jutottak. Korjelző, hogy sok szomszédos országból menekült magyar kérte Margit közbenjárását. Az imameghallgatásokról szóló beszámolók jelzik, hogy Margit tiszteletének formái az egyéni vallási gyakorlatban nagyon változatosak lehettek.¹⁶²

Bár a katolikus és nem-katolikus sajtó révén a szentté avatás híre gyorsan terjedt, tanulságos, hogy szerzetesrendek tagjai (kalocsai iskolanővérek), egyháziak (plébánosok, lelképásztorok), kongreganisták, harmadrendi tagok nagy számban szerepelnek a levélírók között. Egy levélíró rádióelőadás után kérte Boldog Margit közbejárását. Mindezek az információ terjedés csatornáját is jól jelzik. A sajtótermékekben közölt imameghallgatások legjobb propagálói voltak Margit közbejáró segítségének.

Az imameghallgatások dokumentációi lefedik az ország egész területét, de nagy számban olvashatók levelek az elcsatolt országrészekről is (Pozsony/Preßburg, Bratislava, Ipolyság/Šahy, Pöstyén/Piešťany, Csehszlovákia; erdélyi települések, Románia), ahová a családi kapcsolatokon keresztül, a tömegmédián keresztül juthattak el a hírek. De érkezett levél Amsterdamból és Bécsből is. Ez jelzi a külföldre költözött fogadalomtevő személy ragaszkodását az ismert, magyar vallási, kegyességi keretekhez.¹⁶³

A sikeres befejezés A szentté avatás értelmezése a kortársak szemével

A szentek tisztelete a modern világban sem idegen. Illeszkedik a szekularizált társadalomhoz, hiszen annak szükségleteire reflektál, amely tiszteletüket megalkotja és fenntartja.¹⁶⁴ A szentek tiszteletének tehát mindig van korszakos vonása. A szentek tisztelete sokféle funkciót betölthet a társadalomban: általános segítő, pártfogó, politikai szerepe is lehet, vagy a mindhárom funkciót egyesítheti, amikor azok egymást átfedik.¹⁶⁵ Árpád-házi Margit szentté avatását előkészítő dokumentumok áttekintése során úgy tűnik, hogy tiszteletének mind a három szerepe jelen van. De különösen hangsúlyossá vált a politikai funkciója.

A politikai szerep Margit esetében azt jelenti, hogy kultuszát a 19. századvég historizmusa és erősödő nemzeti érzése idézte föl.¹⁶⁶ Magyarország a honfoglalás ezredik és az államalapítás kilencszázadik évfordulóját ünnepli. Margit elfoglalta helyét a magyar nemzeti szentek körében, Szent István első magyar király, Szent Imre herceg, Szent László, a lovagkirály és Árpád-házi Szent Erzsébet társaságában. Alakja elsősorban az egyházas műveltségű értelmiségiek körében élt és él.¹⁶⁷ Tisztelete egy történeti színezetű magyar identitás alkotórésze. Bár ismerete

162 KORFF 1970. 130.

163 VML SZDRI. BM. XII.5/c/7. 144/1932. KORFF 1970. 130-150.

164 WILSON 1983. 6-7.

165 WILSON 1983. 16.

166 BÁLINT 1977. 159.

167 BÁLINT 1977. 160.

általánosnak mondható, kultusza nem jelentkezett a paraszti jámborság keretében.¹⁶⁸

Szentté avatási mozgalma akkor lehetett sikeres, amikor kultusza társadalmi szerepet kapott az 1920-as években.¹⁶⁹ Ez pedig a kor nyelvén azt jelentette, hogy Margit – bár királyi vér, de – a gazdagságot megtagadta, böjtölt, vezekelt, jótékonykodott, ezáltal hasonlóná vált a tatárjáráskor szenvedő egyszerű emberekhez. Az 1920-as években pedig hasonló volt a helyzet a 13. század közepéhez: vesztett háború, gazdasági válság, az ország megszállt területeiről, szülőföldjükről magyarságuk miatt elűzött magyarok százezreinek kilátástalan élethelyzete. A magát megalázottnak érzett nemzetnek szüksége volt ebben a válságidőszakban arra, hogy történelmi nagyságát önmagának és a külvilágnak szimbolikusan megmutassa.¹⁷⁰ Margit akkor a gazdag királyi élet helyett az Istenhez közeli, engesztelő életmódot választotta. S ez erőt adhatott a 20. századi embereknek is mindennapi gondjaik elviseléséhez, kezeléséhez – nemcsak a mindennapi életben, hanem a politikában is.

A kortársak hasonlóan ítélték az ország első világháború utáni helyzetét, a mongol invázió korához. Különösen a véleményformáló egyháziak és értelmiségiek hangoztatták „az 1241-es és az 1940-es évek döbbenetes hasonlóságát”.¹⁷¹ Ebben a helyzetben szükség volt egy közösséget teremtő példaképre, akit követni lehetett – főleg a fiataloknak. Erre Margit alkalmasnak látszott, hiszen egy romokban heverő országban élt, vezekelt, társadalmi békét teremtett és az országért feláldozta magát. Fiatalon hunyt el egy következetes, önfeláldozó vezeklésben. Szent Imre, a liliomos herceg példája nyomán ő lett a liliomos királylány, a magyar katolikus leányok idealizált eszményképe és védője.

„Engesztelés vállalása megújította a nemzet erkölcsi erejét”, megmutatta, hogy „csak a hűséges és soha nem ingadozó istenszolgálat lehet igazán értékes nemzetszolgálat”. A nagy társadalmi aktivitást látva a püspöki kar tehát az ügy mellé állt. Margit tisztelete így válhatott a hűség, az igazságosság és a megbocsátás reményének kifejeződésévé.¹⁷² A domonkos szerzetes, Fehér Mátyás szerint Margit azért vállalta „az önsanyargatás útját, mert sejtnék érezte magát a nemzettestben és részt vállalt a szenvedésből, az engesztelő Isten-békítésből nemzetének hajdanán való vétkeiért”.¹⁷³ Ha Margit felfogása távol is állt ettől a modern nemzetfelfogástól, Fehér Mátyás szerint úgy érezte, „többre van kötelezve, mint mások: áldozatvállalásra nemzetért is”.¹⁷⁴ Mindez jól beillett a kor keresztény nemzeti eszméjébe, s a világháború által előidézett nemzetföltés gondolatkörébe. A budapesti Szent Margit Leánygimnázium névválasztása okaként az apácák azt említették, hogy „Szent Margit mély vallásosságát, szerénységét, önzetlenségét,

168 BÁLINT 1977. 160.

169 WILSON 1983. 37.

170 CSÍKY 2012. 136.

171 BÓLE 1944. 373. 383.

172 Peter Brown ezeket tartja a keresztény szentisztelet központi fogalmainak. BROWN 1993. 16.

173 FEHÉR 1944. 51-52.

174 FEHÉR 1944. 129.

nemzetnevelő szellemét akarjuk átültetni a fogékony női lelkekbe, nevelve és oktatva őket minden szépre, nemere, lelket emelőre.”¹⁷⁵

Az 1920-as évek kialakították az alakjához kapcsolódó szent helyet a margitszigeti romoknál épült kápolnánál, ahová minden év májusában, valamint január végén, halálának napja körül, szervezett zarándoklatokat vezettek. Azaz arra a helyre, amely kapcsolódott a szent életéhez, alakjához.¹⁷⁶ A kápolna, a szigeti romok emlékezet rögzítő helyként a jelenbe hozták Margit alakját. Ez a hely pedig Margit számára a vezeklés helye volt. Ezt a társadalmi tudást erősítették a regények, az áhítatirodalom alkotásai. S így lett a vezeklés helyszíne az odalátogatóknak is.¹⁷⁷ A szentkultusz másik lényegi megnyilvánulása, amikor templomokat dedikálnak tiszteletükre.¹⁷⁸ A tisztelet így helyhez kötöten terjed. Ám ez a helyhez kötöttség Margit esetében csak korlátozottan érvényesülhetett, mivel ereklyéi a történelem során elvesztek. Tiszteletében tehát inkább személyének példája érvényesült és érvényesül, kevésbé helyhez kötöten.¹⁷⁹ Középkori legendáival ellentétben, amelyek számos csodás gyógyulást írnak le, és Margitot elsősorban csodatévőnek tartották, 20. századi tiszteletében elsősorban személyisége, szenvedésekkel teli életének vigaszt és reményt nyújtó hatása dominál.¹⁸⁰ Esetében megvalósult korunk szenttiszteletének sajátossága, miszerint a lokális kultuszok a nemzeti kultuszok mögé sorolódtak.¹⁸¹ A szenttisztelet új formái – bár kötődnek a hagyományokhoz – nem spontán megnyilvánulásai a katolikus vallásosságnak, hanem az egyház tudatosan aktiválta azokat egy egyházas vallásosság stabilizálása érdekében.¹⁸²

Az évenként ismétlődő zarándoklatok az időben is kijelölték a tisztelet alkalmát.¹⁸³ Amikor a szent kultusza a liturgiában is helyet kapott, a szent belépett a kalendáriumba.¹⁸⁴ Ünnepe a közösség egyetértésének és egységének ünnepe lett. Ez azt is hirdethette, hogy Isten az egész közösséget elfogadta.¹⁸⁵ A szent tér- és időbeli jelenléte pedig megmutathatta hatalmát, potenciáját, ami imameghallgatásokban, gyógyításokban nyilvánulhatott meg.¹⁸⁶ Így az égi és a földi a szent tiszteletében összekapcsolódhatott.¹⁸⁷

A kiterjedt szervezőmunka végül meghozta az eredményt: XII. Pius pápa 1943. július 23-án Rómában szentnek nyilvánította Boldog Margitot.¹⁸⁸

175 BÁCSEFAINÉ 2010. 128.

176 WILSON 1983. 12.

177 WILSON 1983. 13., lásd még BROWN 1993.

178 WILSON 1983. 12.

179 GROSS 1990. 359-360.

180 DINZELBACHER 1990. 14-15.

181 VAN DÜLMEN 1989. 229.

182 VAN DÜLMEN 1989. 229.

183 WILSON 1983. 13.

184 WILSON 1983. 11.

185 A keresztény szentkultusznak alapvető feladata volt kialakulásakor a keresztény közösség megteremtése. BROWN 1993. 54-55, 124-125, 127-128.

186 BROWN 1993. 133.

187 BROWN 1993. 26.

188 Index 1943. 44. oldal. A szentté nyilvánítás időpontja: 1944. július 23. Rómában ekkor már harcok folytak.

A mozgalom tehát elérte célját: Boldog Margitot szentté avatták. XII. Pius a kanonizációhoz nagy reményeket fűzött. Remélte, hogy az általa is megerősített keresztény Magyarország ellen tud állni az újpogány náciizmusnak és a bolsevizmusnak.¹⁸⁹ A kihirdetés ünnepélyes alkalmá Magyarországon fél évvel később, 1944. január 16-23. között volt. Az országosan kötelező ünnepség vázát a katolikus püspöki kar előírta, azt kérve, hogy maradjanak meg az egyházi keretek között, s fordítsanak nagy figyelmet az ünnepség külsőségeire, szimbólumaira. A templomi rendezvények mellett azonban mégis sor került néhány „társadalmi” rendezvényre, például a Zeneakadémián, ahol neves zeneszerzők szerzeményeit a kor legjobb előadóművészei szólaltatták meg,¹⁹⁰ vagy Kolozsváron a Nemzeti Színházban.¹⁹¹ A Magyar Rádió 1944. januárjában több műsort is sugárzott a szentté avatás ünnepségeiről.¹⁹² Pozsonyban, ami akkor a független Szlovákia fővárosa volt, a Szent Márton székesegyházban tartottak ünnepi nagymisét magyar, német és szlovák nyelvű prédikációval, amelyen képviseltette magát a magyar nagykövetség, a szlovák kormány, a vatikáni ügyvivő, valamint a szlovákiai magyar kisebbség vezetői.

Az 1944. január 16-18-i budapesti központi, és az ország majdnem minden településén lefolyt eseményről bőven tudósított a sajtó és a rádió. Azt a „bizakodó reményt, keltve bennünk, hogy nem pusztulunk el napjaink véres veszedelmében”.¹⁹³ Még az ünnepen felolvasott püspökkari körlevél is hangsúlyosan utal „a második világháború vérzivataros napjaira, mikor már a békés polgárok és az ártatlan gyermekek élete is éppen olyan veszedelemben forog, mint a harctereken küzdő katonáké”.¹⁹⁴ Feszty Masa Szent Margit képei közül a Magyar szentek képe a nemzeti öntudatot fejezi ki: a népviseletbe öltöztetett Magyarok Nagyasszonya, Mária és magyar szentek pártfogása segítette a magyarlakta területek visszacsatolását.¹⁹⁵ Margit megóv a háborús veszedelmek között is. Ezért a magyar püspökök Szent Margitot állítják példaként a társadalom minden rétege elé, aki „most már örökké a magyar főváros szentje és védnöke lett”.¹⁹⁶ Szent Margit alakját emelte be címerébe Mindszenty József veszprémi püspök.¹⁹⁷ Az esztergomi érsek számára Margit elkötelezettsége, hitvallása, aszketikus, önfeláldozó élete példaképpül szolgált küzdelmes életéhez.¹⁹⁸

A szentté avatási folyamat állami támogatása a katolikus egyház számára nyereség volt minden téren: megerősítette dominanciáját a felekezetek közötti versengésben, a tömegrendezvények és tömegmozgalmak hatása pedig pasztorációs

189 ZAKARIÁS 2007. 323.

190 BÓLE 1944. 431-432. A szentté avatásra született zeneműveket, s a korábbi korok latin himnuszait és magyar népekeiket (cantio) sem dolgozta fel még a zenekutatás.

191 BÓLE 1944. 535. Kolozsvár/Klausenburg ekkor Magyarországhoz tartozott! Ma Cluj-Napoca, Románia.

192 Vers, Gárdonyi Géza: *Isten rabjai* című regényéből készült rádiójáték, rádió-oratórium hangzott el.

193 BÓLE 1944. 404.

194 BÓLE 1944. 415.

195 ZAKARIÁS 2007. 324.

196 BÓLE 1944. 418, 424.

197 BÓLE 1944. 508.

198 ZAKARIÁS 2007. 327.

és missziós szempontból is jelentős volt. Az állam számára pedig Margit szentté avatási folyamata a nemzeti összetartozás erősítését és az ország pozitív külföldi megítélését hozta.¹⁹⁹ A szentté avatás jelentősége nemzeti és állami szempontból nézve olyan nagy volt, hogy az esztergomi érseket, Serédi Jusztiniánt, 1944-ben, Margit szentté avatása után a legnagyobb állami kitüntetésben, a Szent István Rend nagykeresztjével tüntették ki.²⁰⁰

A magyar katolikus egyház két világháború közötti életében nem csak Margit szentté avatása volt napirenden. Az 1930-as évek közepén a modern vallási kultuszoknak egy erős, jezsuitákhoz köthető hulláma jelent meg Magyarországon. Középpontjában három személy állt: Bogner Mária Margit, Kaszap István és Torma Kálmán. Negyedikként hozzájuk csatlakozott Dobay Mária. Mind fiatalon és hosszú szenvedés után haltak meg. Az engedelmesség, a betegség és a szenvedés vállalása összeköti őket Szent Margit alakjával is. Ezek, valamint a kitartás, hitük-höz ragaszkodás volt az az erkölcsi érték, amely visszhangra talált a korabeli magyar társadalomban. Amikor ezeket a háborús megpróbáltatásokkal kapcsolták össze, aktuálpolitikai értelmező keretbe kerültek. Így lehettek mindannyian az istentelenség, az újpogányság ellen küzdő katonák és társadalom példaképei.²⁰¹

Margit szentté avatás elérte célját úgy is, hogy a társadalom minden rétegében közösségeket szervezett, egy cél érdekében összefogta az embereket,²⁰² elmélyítette a felelősségérzetet, értéket mutatott fel a fiatal korosztályok számára, erősítette a magyar történelmi tudatot. Nem a szervezőkön múltott, hogy ez a hatás nem állandósult, vagy nem tudott mély gyökereket eresztetni. Hiszen a szentté avatási ünnepségek után pár hónappal már a front vonult keresztül Magyarországon, majd kezdetét vette a majdnem félévszázados szovjet megszállás, és a kommunista/szocialista elnyomás, amely különösen erősen sújtotta a római katolikus egyházat. A kultuszteremtés lendülete megtört. Ez a körülmény az eseményt szűk egyházi érvényességi körre szorította, kivirágzását lehetetlenné tette. Margit tisztelete a magyar nemzeti szentek történelmi tudatot formáló keretébe került. Élő kultusza nincs.

De azt mindenképp megmutatta, hogy a szentté vagy boldoggá avatási eljárások gondosan megtervezett és megszervezett folyamatként lehetnek csak sikeresek. Úgy, hogy kialakításába az elfogadott közös erkölcsi értékek és eszmények talaján a társadalom minden rétege bekapcsolódik és teljessé teszi azt a maga hozzájárulásával.

199 Csíky 2012. 138.

200 Csíky 2012. 135-136.

201 Kaszap István és Bogner Mária Margit boldoggá avatása ugyan elindult, de a háború, majd a rendszerváltás miatt félbeszakadt. A katonák és a fiatalok körében különösen Kaszap István volt népszerű. Imameghallgatásokról is beszámoló életrajzaikat megírták. Csávossy Elemér S.J.: *Egy sír a Duna fölött. Mária Margit nővér élete és naplója*. Budapest, Korda, 1942., Endrődy László S.J.: *Életem Krisztusért. Kaszap István élete*. Budapest, Kaszap István Lapja Kiadása, 1943., Cser László: *Himnusz a kereszten*. Kassa, Veritas, 1938., Dr. Lányi János: *Székely vér. Dobói Dobay Mária Etelka nővér élete (1913-1942)*. Rákospalota, a szerző kiadása. Lásd még: MESZLÉNYI 1976., KUNT 2012.

202 BROWN 1993. 54-55.

Források

1. Vas Megyei Levéltár Szombathelyi Domonkos Rendtörténeti Iratok
(a továbbiakban rövidítve: VML SZDRI XII/c/1-8.) 8 dobozban
2. P. Bóle Kornél OP
Gyöngyvirágok és margaréták Árpádházi Szent Margit oltárán. Születése 700 éves jubileumának és szenttéavatásának ünneplése. Budapest, Credo kiadása. 1944.
3. Meszlényi Antal
Magyarországi Szent Margit 1242-1270. Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás, esztergomi érsek előszavával. Budapest, Szent István Társulat. 1944

Irodalom

ASSMANN, Jan

1999 *Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen.* München, Beck.

BÁCSFAINÉ Dr. Hévízi Józsa

2010 90 éves a Szent Margit gimnázium! *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 2010/3-4. 127-141.

BÁLINT Sándor

1977 *Ünnepi kalendárium I. Január* 18. Margit, Árpádházi Szent Margit. Szent István Társulat, Budapest. 156-160.

BANFI, Florio

1940 *Specchio delle anime semplici dalla B. Margarita d'Ungaria scripto. Memorie Domenicane* 57. 3-10. 133-140.

BARNA Gábor

2012 *Isten szolgálja, Bálint Sándor, a szolgáló szeretet példaképe.* Gerhardus Kiadó, Szeged.

BAROS Gyula

1927 *Boldog Margit legendája.* A XVI. századi szöveget mai nyelvre átírta és tájékoztatással ellátta. Magyar Irodalmi Társaság, Budapest.

BÓLE Kornél

1937 *Árpádházi Boldog Margit szenttéavatási ügye és a legősibb latin Margit-legenda.* A Szent István Akadémia Hittudományi-Bölcsészettudományi Osztályának felolvasásai II. kötet. 1. szám. Budapest.

1944a *Gyöngyvirágok és margaréták Árpádházi Szent Margit oltárán. Születése 700 éves jubileumának és szenttéavatásának ünneplése.* Credo kiadása, Budapest.

1944 *Árpádházi Szent Margit.* Budapest.

BROWN, Peter

1993 *A szentkultusz kialakulása és szerepe a latin kereszténységben.* Atlantisz, Budapest.

CsÍKY Balázs

2012 Jubileumi esztendők és katolikus megújulás a Horthy-korszakban. In: BÁNKÚTI Gábor – VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár (szerk.): *A 20. század egyház és társadalomtörténetének metszéspontjai. Tanulmányok a Pécsi Főegyházmegye 20. századi történetéből.* Pécs. 135-157.

DEÁK Viktória Hedvig OP

2005 *Árpád-házi Szent Margit és a domonkos hagiográfia. Garinus legendája nyomában.* Kairosz Kiadó, Budapest.

2007 Árpád-házi Szent Margit alakja a XX. századi kutatások tükrében. In: IL-LÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI Czigány Balázs (szerk.) *A domonkos rend Magyarországon.* PPKE – METEM – DRGY, Piliscsaba – Budapest – Vasvár. 295-308.

DERSI Tamás

1973 *A századvég katolikus sajtója.* Irodalomtörténeti füzetek 82. Akadémiai Kiadó, Budapest.

DEZSÉNYI Béla

1943 A magyar katolikus sajtó. Fejlődéstörténeti vázlat. *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1942-43.* Budapest, 200-228.

DINZELBACHER, Peter

1990 Heiligkeit als historische Variable. In: Peter DINZELBACHER – Dieter R. BAUER (Hg.) *Heiligenverehrung in Geschichte und Gegenwart.* Schwabenverlag, Ostfildern. 10-17.

FEHÉR Mátyás

1944 *Árpádházi Szent Margit lelke.* Budapest

GROSS, Werner

1990 Die Heiligenverehrung in der Glaubenspraxis der Gegenwart. In: Peter DINZELBACHER – Dieter R. BAUER (Hg.) *Heiligenverehrung in Geschichte und Gegenwart.* Schwabenverlag, Ostfildern. 358-372.

Van DÜLMEN, Richard

1989 *Religion nund Gesellschaft. Beiträge zu einer Religionsgeschichte der Neuzeit.* Sozialwissenschaft, Fischer, Frankfurt am Main.

HERMANN Egyed

1973 *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig.* Második, javított kiadás. Aurora Könyvek. München.

HORVÁTH Cyrill

1908 *A Margit-legenda forrásai.* Budapest.

HORVÁTH Henrik

1944 *Árpádházi Szent Margit síremléke és egyéb tanulmányok.* Budapest székesfőváros Várostörténeti Monográfiái 15. Budapest, Székesfőváros kiadása.

JAJ CZAY János

1944 *Árpádházi Szent Margit hétszázéves arculata.* Szent István Társulat, Budapest.

1971 Árpádházi Szent Margit ikonográfiája. *Vigilia XXXVI. 5. szám,* 306-311.

(KOLTAY) KASTNER Jenő

1929 Együgyű lelkek tüköre. Egy középkori legenda életrajza. *Minerva* 8. 245-283.

KLANICZAY Gábor

- 1994 A női szentség mintái Közép-Európában és Itáliában. In: *Szent Margit legendái és stigmái. Irodalomtörténeti füzetek 137.* Argumentum Kiadó, Budapest. 93-253.
- 2000 *Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek.* Balassi Kiadó, Budapest.
- 2004 A csodatörténetek retorikája a szentté avatási perekben és a legendákban. In: BITSKEY István – OLÁH Szabolcs (szerk). *Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban.* Csokonai Könyvtár 31. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 29-49.

KLANICZAY Tibor

- 1994 A Margit-legendák történetének revíziója. In: *Szent Margit legendái és stigmái. Irodalomtörténeti füzetek 137.* Argumentum Kiadó, Budapest. 15-91.

KLANICZAY Tibor – KLANICZAY Gábor

- 1994 *Szent Margit legendái és stigmái.* Irodalomtörténeti füzetek 137. Argumentum Kiadó, Budapest.

KORFF, Gottfried

- 1970 *Heiligenverehrung in der Gegenwart.* Tübinger Vereinigung für Volkskunde E.V., Tübingen.

KIRÁLY Ilona

- 1971 Szent Margit ereklyéinek története. *Vigilia XXXVI. 5. szám* 300-305.

KOVÁCS József

- é.n. *Boldog Margit.* Budapest.

KUNT Gergely

- 2012 Biográfia- és kultuszépítő technikák Bogner Mária és Kaszap István életrajzainak tükrében. In: *Vallás, közösség, identitás.* Povedák Kinga közreműködésével szerkesztette Barna Gábor. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 31. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 104-118.

LOVAS Elemér dr.

- 1916 *B. Margit történetének részletes forráskritikája.* Budapest.
- 1939 *Árpádházi Boldog Margit élete.* Budapest.
- 1942 *Árpádházi Boldog Margit.* A győregyházmegyei hatóság 46/1942 sz. engedélyével. Győr.

MÁLYUSZ Elemér

- 1933 *Árpádházi Boldog Margit.* A magyar egyházi műveltség problémája. In: *Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére.* Budapest, 341-384.

MÁTÉ Anita

- 2007 Domonkos missziók az amerikai magyarok között. Bóle Kornél és Badalik Bertalan amerikai utazásai. In: ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI Czigány Balázs (szerk.): *A domonkos rend Magyarországon.* PPKE – METEM – DRGY, Piliscsaba – Budapest – Vasvár. 177-191.
- 2011 *Az amerikai magyar katolikusok és az óhaza (1918-1939).* METEM könyvek 76. Budapest.

McGUIRE, Meredith

1997 *Religion. The Social Context*. Fourth Edition. Wadsworth Publishing Company, Belmont.

MESZLÉNYI Antal

1944 *Magyarországi Szent Margit 1242-1270*. Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás, esztergomi érsek előszavával. Szent István Társulat, Budapest.

1976 *Magyar szentek és szentéletű magyarok*. Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae V. Aurora könyvek, München.

MEZEY László

1971 Árpádházi Szent Margit lelkiségének forrásai. *Vigilia XXXVI*. 5. szám 291-296.

NÉMETHY Lajos

1884 *Adatok Árpádházi Boldog Margit ereklyéinek történetéhez*. Budapest.

SALACZ GÁBOR

1940 *Árpádházi Boldog Margit tössi legendája szentgalleni kézírata alapján*. Az überlingeni figyelemvételével kiadta --. Pécs.

N. SZABÓ Magdolna – ZOMBORI István

2010 *Vallásos ponyvanyomtatványok Bálint Sándor hagyatékában*. Devotio Hungarorum 14. Móra Ferenc Múzeum – Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

SZÁNTÓ Konrád

1985 *A katolikus egyház története II*. Budapest, Ecclesia.

SZILÁRDFY Zoltán

1974 Margareta (Margit) von Ungarn. *Lexikon für Christliche Ikonographie* 7. Bd. Herder, Rom-Freiburg. 506-507.

2001 Eigenständige Typen in der barocken Ikonographie uhnarischer Heiligen. In: CSÉFALVAY Pál – KONTSEK Ildikó (szerk.): *Magyar szentek tisztelete és ereklyéi*. Esztergom, Keresztény Múzeum, 36-39.

SZILAS László

1982 *Kis magyar egyháztörténet*. Teológiai Kiskönyvtár. Róma.

TARCAI György

1930 *Az Árpádház szentjei*. Dr. Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás, esztergomi érsek előszavával. Szent István Társulat, Budapest.

Verses Szentírás vagy Biblia

1995 *Verses Szentírás vagy Biblia. Az Ó- és Újszövetség története*. Grafolit, Budapest.

WEHLI Tünde

1986 „Margarete Ungerie” ábrázolása egy rengensburgi kódexben. *Ars Hungarica* 14. 159-164.

WILSON, Stephen

1983 Introduction. In: STEPHEN Wilson (ed.): *Saints and their cults. Studies in Religious Sociology, Folklore and History*. Cambirdge University Press, Cambridge. 1-53.

ZAKARIÁS János

2007 Művelődés- és művészettörténeti adalékok Árpád-házi Boldog Margit 1943-as szentté avatásához kapcsolódóan. In: ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI Czigány Balázs (szerk.): *A domonkos rend Magyarországon*. PPKE – METEM – DRGY, Piliscsaba – Budapest – Vasvár. 319-330.

BARNA, GÁBOR

HOW TO CONSTRUCT THE VENERATION OF A SAINT?

Role of social demands, politics and lived religion in sanctification
of Margaret of the house of Arpad

Beatification and sanctification belong to the inner affairs of the Roman Catholic Church. They mirror back the demands, wishes, efforts of an epoch, they are in connection with social processes and value-system of a time period and the society. Beatification processes are successful all the more they can reconcile the religious/church and social demands, or they can bring the veneration of the given person into fashion in the major part of the society.

It has happened to the veneration of Margaret of the House of Arpad in the first half of the 20th century. The paper describes this process from that time period with help of analysis of archival sources, media, literature, and fine arts. The paper contents especially the connection of politics and the sanctification process of Margaret.

Boldog Margit, 18. századi metszet

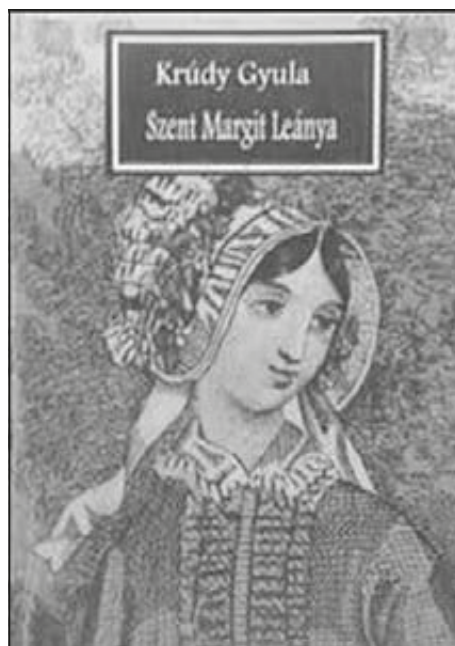
Boldog Margit attribútumaival,
19. századi kis szentkép

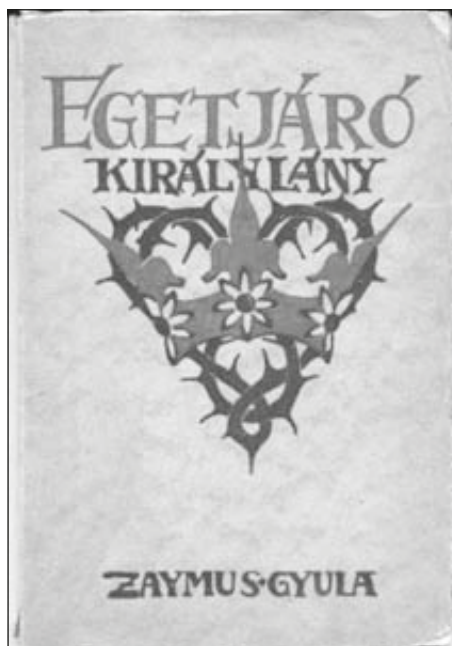
A margitszigeti romok, 19. századi metszet

Szent Margit sírja a Margitszigeten

Krúdy Gyula regénye

Zaymus Gyula regénye

Margit a szegedi dóm üvegablakán

Szent Margit szobra, Pereg

Képeslap, a propaganda eszköze

Levélbélyeg
Margit képével

Kilenced Szent Margit tiszteletére, 1944.

Credo röpirat Margit tiszteletéről

P. Bóle Kornél domokos szerzetes, posztulátor

A MAGYAR KATHOLIKUS NŐEGYESÜLETEK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉTŐL
BUDAPEST, VIII., MÁRIA-UTICA 7.

Árpádházi Boldog Margit szenttéavatásáért!

A Nagyméltóságú Püspöki-Kar jóváhagyásával kérjük magyar hazának minden katolikus asszonyát és leányát, rajtuk át pedig a családokat, hogy egymillió szentmise-hallgatást szentáldozással ajánljanak föl Árpádházi Boldog Margit mielőbbi szenttéavatásáért.

Árpádházi Boldog Margit, a helyőrségi érettségi!

Mivel pedig a szenttéavatás két valóságos csodán múlik, ennek a két csodának kiimádkozásáért az egész ország katolikusosságának lelke lángholjon föl és egységesen, szervezeten kérje azt a mindenható Istentől.

**Csodákért imádkozunk az Úristenhez;
csodákat kérünk az Úristentől;
csodákkal kegyeskedjék ő, a mindenható nagy
Isten megdicsőíteni Árpádházi Boldog Margitot
e földön, az ő szeretett magyar hazájában.**

Mindenki annyi szentmise hallgatást szentáldozással ajánljon föl Árpádházi Boldog Margit szenttéavatásáért, amennyit csak tud és az e szándéokra végzett szentáldozás perceiben kérjen a lelkében jelenlévő Ur Jézustól csodát Árpádházi Boldog Margit közbenjárására.

És alki amennyi szentmise-hallgatást szentáldozással, a főtiszt. papság pedig amennyi szentmisét ajánl föl ezen szándéokra:

1. hogy engedjen az Úristen két valóságos csodát Árpádházi Boldog Margit közbenjárására;
2. hogy a szenttéavatás mielőbb befejeződhessék és hogy Árpádházi Boldog Margitot, mint nemzetünk szentjét, oltarainkon tisztelhessek;

azok szíveskedjenek a túloldali gyűjtőívet pontosan kitölteni és az ívet lehehetően a helyi katolikus nőegyesületek, avagy a plébániák útján csomagban, legkésőbb ezévi július hó 1-ig központi irodánkba megküldeni.

Természetesen, a följajánlott szentmise-hallgatások szentáldozással az 1927 év folyamán bármikor eszközölhetők. Aki pedig tömegesen, ünnepiesen óhajtják azt végezni, úgy Árpádházi Boldog Margit egyházi ünnepén, avagy május hó 29-én kérjük azt végezni, avagy bármikor másutt a katolikus női-napok keretében. Egyébként minden egyéb tudnivaló Árpádházi Boldog Margit kultuszáról A Katolikus Nők Lapja havi folyóiratunkban olvasható. Kiadóhivatal: Budapest, VIII., Mária-u. 7.

Budapest, 1927. Árpádházi Boldog Margit napján,

Látvány: Dr. Mézáros János,
bőkezési és ki. helytartó.

a Magyar Katolikus Nőegyesületek
Országos Szövetsége.

Minden korok megtalálta a bűjaira a gyógyítót; a XII. század is rákacsi. Magas, rög szőlőkon termett; igénytelen, de azamat, illatos volt; csupa fűz és olaj. Ez a gyógyító a hűdésnek a a vallásos hazgatónak imlyedése volt, melyet Szent Dömökös és Szent Ferenc állapése jelez. A világhoz való ragaszkodásnak kapcsait szétszaggatták, az őszet febró kiscsinek a gyógyítót fordították, a gyűlözet Krisztus dicsőségében való részvételnek tartották; jászos lehet, ségediket, művészetüket, költészetüket az ósárlás állították, s az evangélium éjja oethon volt a földön. Krisztus jegyese, a szent szegénységét Szent Ferenc éjja bevezette a világha, s ime, szenteltes lovagja tónád, kik serpálatára főszónok magukat s Szent Ferenc ideális keményességében s Szent Dömökös lebecsülésében hódolónak álltak be a világot.

Az őszébe merle világot az őszetlenség eleven valóságáé ebresztette föl mámorából; méla modol Szent Ferenc ayal örököségét lemondott, s a gabólló erőfárasztó szívnyakodó álltartatva, azt mondta: „én a nagy király

* A szentéleti példák azt a nagy hatalmat nyújtották az őszébe Szent Margit öngyógyítói szára

hímőke vagyok”, azóta a világ, amely a maga módja szerint zovány volt, rabot, szert, szerzet, — hákilyt szentelt, hogy vetőzőnk lé a őszébe a megtalálási hódoltságát.

Csodálatos kők, méla a kőkök a szent szegénységge hímőkeket szerettek; méla Gótho Szent Ferenc öngyógyítót a szent szegénységge megjelentette, s az „édes metchollit” a nagyok palotájba bevitt; méla Ásai világhoz ószet öklényése a szent szegénységnek talosonot, áll-dón alud s kenyeret evett; méla IX. Lajos Poelincák ajszajd kopogott, s őszet lete abban, hogy a kőkös-tisztségét nyakába akasztotta; méla Szent Ferenc hódolónak kírte írszát, hogy adják oda valakinek a képe-syét, hogy teljes szegényen hódoláson meg! Oh ti csodák Appacinek, mi lész esztátlós-kölkösökötököt! A talosya megmaradt; de a kőköség szíve webődött, azt ser-yeseti Kőkötök lel, Umbra szent, s lebelétek a lemondás illatát a kábult világhat.

Ez a csodálatos hémőng, ez az éntelvényés, ez a kőkös-szent és hódolónak hódolati a magyarr király, csaldón le. Liliomos szent feltek hódolati Szent Dömökös febró gyógyítót.

Apátság Szent Margit. — Felállítás a szent Dömökösökön kölkösökön.

Prohászka Ottokár cikke Szent Margitról

A belgiumi magyar lányok Boldog Margit Kőrénék tagjai mély alázattal kérik a Uszentatya kegyét, nyolc éve működő Egyesületük védőszentjének: Árpádházi Boldog Margit szenttéavatásáért.

Porkoláb Katalin

Klénki Mária

Illés Anna

Hilene Szabi

Köszöi Zsuzsanna

Közei Kati

Kezdeti Ilona

Kovács Zsuzsanna

Magdics Cecília

Höfner László

Sárvári Margit

Fischer Mária

Kontor Erzsébet

Kovács János

Kovács Anna

Kovács Zsuzsanna

Kovács Erzsébet

Kovács Erzsébet

Kovács Zsuzsanna

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Kovács Mária

Tekete Erzsébet

Rozsler Adél

Nádorvári Anna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Zsuzsanna

Belgiumi magyarok folyamodványa a Szentszékhez

*Szent áldozások felajánlása nyárábácsi
Szent Margit-bronzeostáskára - család-
ismeretmeghalálajások t. k. köszönvények.*

H. Teréz st. ált.	3	K. M. 5 st. áldozás	5
K. K.	3	Takács Mária	4
Székely Gyuláné	5	K. Gy. sz. ut. ált.	9
Gyalla Károl	3	"	9
Gyalla Károly	3	K. J. st. ált.	1
F. Cecília	6	K. E. gy.	1
Valkovics A.	5	Ambrosius Péterné	10
Kenneth Mária	4	Sadlák-ambrosius	1
Thamara	5	P.	3
1. szent ált. nyáráb. 1	1	Maria Füst	1
Kimethere	5	Havlik Mária	3
Mária st. ált.	1	Feigler Margit	5
Stefi	1	Mária	1
Takács Mária	10		
Füst Hermann	1		
B. J.	1		1000
L. Gy.	1	Szent áldozás	
	77	nyárábácsi t. Margit	
		bronzostáskára.	

Szentáldozások felajánlása gyűjtőíve

A kalocsai felajánlások díszes gyűjtőfüzete

Dr. Z. Ghe.

1107/m^{9ko}

Uádunko 1940. 11. 17.

Szent Domonkos rendi járdó

Budapest

Építendő, kivem, közlő, hogy a
 múlt hetekben 3 éves kis lányom erősen
 köhögő este a lefekvés után. 7paq,
 erős kúttal párnája alá tettem boldog
 karpit azon kípít amelyet kérésre
 a szent Domonkos járdóából kaptam,
 és tudtommal boldog karpit erejébe
 lett érintve. Kis lányom köhögése
 rövidesen megszűnt, nyugodtan aludt,
 csak jóval később még egy köhögő
 egyet.

Boldog karpit meghallgatja kéri-
 simket, csak más a szentek korában
 köhögőket őt.

7paq, tisztelettel
 Dr. Ferenc, kislányi József Zuzsanna

Mindszenty József veszprémi püspök címere
Szent Margit alakjával

A szegedi tanárképző főiskola
díszes folyamodványa
a Szentszékhez

**ÁRPÁDHÁZI
SZENT MARGIT**

Magyarország engesztelő áldozatának

SZENTTÉAVATÁSÁT

ünnepli az egész ország.

JANUÁR 16–17–18-ÁN
délután 3 órakor szentbeszéd és ájtatosság.
Január 19-én délelőtt 3 órakor szentmise,
délután 3 órakor szentbeszéd és ájtatosság.

**JÖJJETEK KATOLIKUS
TESTVÉREK!**

Könyörögjünk Árpádházi Szent Margittal
hazánkért, ősi hitünkért, a keresztény békéért.

1944. 1. 16. Budapesti Központ 1944. 1. 16. Budapesti Központ

Az országos ünnepségek plakátja, 1944.